

Utjecaj društvenih čimbenika na stilove roditeljstva

Crnogaća, Morena

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:856846>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-21**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)



SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Morena Crnogaća

Utjecaj društvenih čimbenika na stilove roditeljstva

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Sveučilišni prijediplomski studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Utjecaj društvenih čimbenika na stilove roditeljstva

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Obiteljska pedagogija

Mentor: Vesna Katić, prof., viši predavač

Student: Morena Crnogaća

Matični broj: 0299015779

U Rijeci,

rujan, 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

Potpis studentice: Marena Črnačič

ZAHVALA

Ovim putem iskreno se zahvaljujem svojoj mentorici prof., v. pred. Vesni Katić na ukazanom povjerenju, stručnom vođenju i podršci, izdvojenom vremenu te kvalitetnim savjetima tijekom izrade završnog rada, ali i tijekom cijelog studiranja. Hvala Vam na svemu.

Također, želim izraziti veliku zahvalnost svojoj obitelji i prijateljima na potpori, razumijevanju i na nesebičnoj podršci tijekom studiranja.

Hvala svima od srca!

Sažetak

Svaki pojedinac osjeća potrebu za obiteljskom zajednicom jer se putem nje ostvaruju ciljevi koji su važni za cjeloživotni razvoj, odgoj i obrazovanje. Suvremena obitelj doživljava promjene u svojoj strukturi i dinamici, u odnosima između muškaraca i žena te u sustavu vrijednosti i shvaćanju roditeljske uloge. Čimbenici koji utječu na odgoj unutar obitelji su ekonomski status, zaposlenost roditelja, obrazovanje roditelja i razni drugi. Odgoj djeteta uključuje razumijevanje, toplinu, podršku, ohrabrenje te kontrolu koju obitelj pruža djetetu. Sukladno tome, postoje četiri stila roditeljstva, a to su: autoritativni, autoritarni, permisivni i indiferentan odgojni stil. Četiri stila roditeljstva utječu na rast i razvoj djeteta te oblikuju dinamiku unutar obitelji. Navedeni stilovi su povezani s različitim društvenim čimbenicima, koji određuju kako roditelji percipiraju svoju vlastitu ulogu i primjenjuju svoje odgojne strategije.

Ključne riječi: društveni čimbenici, roditeljstvo, stilovi roditeljstva, suvremena obitelj

Summary

Every individual feels the need for a family because, through it, the essential goals of lifelong development, upbringing, and education are realized. The modern family is experiencing changes in its structure and dynamics, in the relationships between men and women, and in the system of values and perceptions of the parental role. Factors that influence upbringing within the family include economic status, parents' employment, parents' education, and various others. Raising a child involves the understanding, warmth, support, encouragement, and guidance provided by the family. Accordingly, there are four main parenting styles: authoritative, authoritarian, permissive, and neglectful. These styles significantly affect the growth and development of children and shape family dynamics. They are also associated with various social factors, which influence how parents perceive their own role and apply their parenting strategies.

Key words: social factors, parenthood, parenting styles, modern family

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. OBITELJ – DRUŠTVENA I ODGOJNA ZAJEDNICA	2
2.1. Obitelj kao društvena zajednica	5
2.2. Obitelj kao odgojna zajednica	8
2.2.1. Obiteljski odgoj i uvjeti	11
2.2.2. Načela, metode i sredstva obiteljskog odgoja.....	14
3. RODITELJSTVO	18
3.1. Suvremeno roditeljstvo	23
3.2. Uloga majke	25
3.3. Uloga oca	27
4. STILOVI RODITELJSTVA I ODGOJ DJECE	30
4.1. Autoritarni stil.....	33
4.2. Autoritativni stil.....	34
4.3. Indiferentni stil	35
4.4. Permisivni stil.....	36
5. ZAKLJUČAK.....	38
6. LITERATURA.....	39

1. UVOD

Obitelj predstavlja temeljnu zajednicu koja određuje ponašanje i osobnost pojedinca. Uloga roditelja u odgoju djece od neophodne je važnosti za njihov tjelesni, socio-emocionalni, kognitivni te komunikacijski i jezično-govorni razvoj. Roditeljstvo i stilovi roditeljstva predstavljaju važne elemente u oblikovanju dječje osobnosti i njihovih socijalnih vještina. Utjecaji društvenih čimbenika na stilove roditeljstva ne samo da oblikuju obiteljsku dinamiku, već značajno doprinose razvoju djeteta. Motivacija za odabir teme proizlazi iz želje za dubljim razumijevanjem kako različiti društveni čimbenici, poput ekonomskog statusa, socijalne podrške, osobnosti roditelja, djetinjstva roditelja i slično, utječu na različite stilove roditeljstva. S obzirom na kontinuirane promjene u društvenim normama i socioekonomskim izazovima, istraživanje navedenih utjecaja postaje iznimno važno za razumijevanje kako različiti stilovi roditeljstva oblikuju razvoj djece te kako općenito utječu na suvremenu obitelj. Prema tome, rad nastoji odgovoriti na sljedeća pitanja:

- Kakvu ulogu ima obitelj?
- Koji društveni čimbenici utječu na obiteljsku dinamiku?
- Što je roditeljstvo i što utječe na doživljaj roditeljstva?
- Kako društveni čimbenici utječu na odabir roditeljskog stila?

U pronalaženju odgovora na postavljena pitanja, rad je strukturiran u šest poglavlja. Po završetku uvodnog dijela, u drugom dijelu se definira obitelj kao društvena i odgojna zajednica, analiziraju se različite funkcije obitelji te se navode temeljni čimbenici koji utječu na obiteljsku dinamiku. Treći dio rada posvećen je roditeljstvu, s naglaskom na suvremene promjene u doživljaju roditeljske uloge i na čimbenike koje utječu na roditelje, a direktno su povezani s roditeljima. Četvrti dio analizira različite roditeljske stilove (autoritarni, autoritativni, indiferentni i permisivni) i njihov utjecaj na rast i razvoj djece te čimbenike koje utječu na odabir roditeljskog stila. Peti dio, odnosno zaključak, predstavlja osvrt na cjelokupan rad. Ovim radom nastoji se pružiti dublji uvid u kompleksnost roditeljskih stilova i naglasiti važnost društvenih čimbenika koji utječu na oblikovanje roditeljske uloge i obiteljskih odnosa.

2. OBITELJ – DRUŠTVENA I ODGOJNA ZAJEDNICA

„Vaša obitelj i vaša ljubav moraju se uzgajati kao vrt. Vrijeme, trud i mašta moraju se stalno pozivati kako bi bilo kakav odnos mogao cvjetati i rasti.“ (Jim Rohn)¹

Definiranje obitelji je složena zadaća te pri njezinom definiranju potrebno je (zbog poštovanja prava djeteta, ravnopravnosti čovjeka i zagovaranja različitosti, tolerancije, demokratskih odnosa) izbjegavati definicije i formulacije koje bilo koga mogu vrijeđati, isključiti ili na bilo koji način eliminirati iz kruga ravnopravnih (Pašalić Kreso, 2004). Autorica Pašalić Kreso (2004) navodi da postoje dva pristupa u definiranju obitelji. Prvi pristup obitelj određuje kao biološku grupu koju čine roditelji i djeca koji zajedno žive u istom stambenom prostoru. Drugi pristup obitelj definira kao skupinu ljudi čiji su odnosi utemeljeni zakonom. Oba pristupa naglašavaju da se obitelj smatra važnom društvenom i odgojnom zajednicom u kojoj su članovi unutar obitelji međusobno povezani. Razlika je u tome što prvi pristup definira obitelj na temelju bioloških veza koja uključuje roditelje i njihovu djecu koji zajednički žive, a drugi pristup obitelj definira na temelju zakonskih veza koje naglašavaju da obitelji ne trebaju nužno biti biološki povezane, već su odnosi unutar obitelji zakonski regulirani. Navedena dva pristupa pomažu u razumijevanju različitih gledišta i definiranja obitelji te naglašavaju složenost obitelji kao društvene i odgojne zajednice u suvremenom društvu.

Nadalje, autor Rosić (2005) navodi kako se obitelj može sagledavati iz različitih aspekata (sociološkog, pedagoškog te gospodarskog), a naglašava da su znanstvenici zaključili da je obitelj biosocijalna i odgojna zajednica koja je povezana krvno, emocionalno i društveno. „Obitelj je najstarija, najtrajnija, ali i promjenjiva primarna društvena grupa koja se temelji na bio-reproduktivnim, bio-seksualnim, bio-socijalnim, bio-zaštitnim i socio-ekonomskim vezama muža i žene i njihove rođene djece ili adoptirane djece.“ (Stevanović, 2000: 52). Upravo zbog različitog definiranja obitelji, kompleksno je pronaći definiciju koja će uzeti u obzir svu različitost obiteljskih struktura. Zajedničko svim autorima je to da obitelj smatraju dinamičnim sustavom koji se konstantno mijenja

¹Citati. Eu: Citati o obitelji. Pribavljeno 20. 3. 2024. s <https://citati.eu/citati-o-obitelji/>

te temeljnom društvenom zajednicom koja se temelji na ljubavi i međusobnom prihvaćanju.

Obitelji se razlikuju po strukturi, tipu i vrijednostima. Poput društva, obitelji su se tijekom vremena mijenjale, što je rezultiralo promjenama u strukturama i funkcijama same obitelji. „S obzirom na funkcioniranje obitelji tradicionalni razvojni modeli promatrali su obitelj kroz oca, koji je bio uposlen, i majku, koja je ostajala kod kuće. Strukturu obitelji prema tradicionalnim modelima činili su: otac, majka i njihova djeca, te krvni srodnici obitelji: djed, baka, ali i drugi članovi šire obitelji.“ (Rosić i Zloković, 2002: 14). Nadalje, isti autori navode da se suvremena obitelj razlikuje u samoj strukturi obitelji. Osim obitelji koju čine roditelji, djeca, bake i djedovi, postoje i druge obiteljske strukture, poput binuklearne obitelji (nakon razvoda, stvara se nova obitelj), kohabitacijske obitelji (izvanbračne veze), matrifokalne obitelji (samohrane majke), monolitne obitelji (žena je kod kuće, muškarac radi) te mnoge druge strukture obitelji. Suvremeni pristup obitelji temelji se na individualnosti, ravnopravnosti, solidarnosti i poticanju različitosti. Suvremena obitelj je snažan čimbenik koji ima temeljnu zadaću u čuvanju i prenošenju odgojnih vrijednosti (Jurčević Lozančić, 2011).

Na temelju različitih struktura i pristupa u definiranju obitelji, proizlaze i različite funkcije obitelji. Funkcije obitelji određene su unutarnjim i vanjskim čimbenicima. One su važne za pojedinca, sve članove obitelji te obitelji kao zajednicu. Vukasović (1994) navodi i opisuje sljedeće funkcije obitelji:

1. Biološko – reproduktivna funkcija – usmjerena je na regulaciju spolnog ponašanja i biološko-reproduktivnog rađanja djece. Bez toga bi nestao život ljudske zajednice. Upravo iz tog razloga, temelj ove funkcije jest obnavljanje života, ljudska reprodukcija, odgoj te rađanje djece.
2. Domoljubna funkcija – temelji se na razvoju ljubavi prema domovini i vlastitom narodu. Obitelj je ključan čimbenik za djetetovo shvaćanje i doživljavanje domovine. Domoljubna funkcija djeci omogućuje sljedeće: osjećaj pripadnosti zajednici, buđenje nacionalne svijesti, poštovanje i očuvanje povijesnih stečevina, poticanje njegovanja tradicije i slično. U obitelji se treba poticati domoljubni

osjećaj jer djeci pruža osnovu za razumijevanje identiteta, povijesti te vrijednosti svoje zemlje.

3. Društveno-kulturna funkcija – obitelj se smatra glavnom institucijom za razvoj društvenog života djeteta. Dijete, uz pomoć obitelji, upoznaje svijet, stječe odgovornost te se uključuje u zajednički život. Ako su unutarobiteljski odnosi bliski i podržavajući, kod djece se razvijaju pozitivne emocije i odnosi s ljudima. Također, obitelj je osnovna jedinica za očuvanje i prenošenje kulturnih vrijednosti. Obiteljski odgoj predstavlja temeljnu kulturnu, društvenu i životnu vrijednost jer obitelj djetetu omogućuje upoznavanje različitih elemenata i svojstava njegove osobnosti na temelju kojih se potiče razvoj samosvjesnosti djeteta, upoznavanje različitih tradicija vlastitoga naroda, upoznavanje svijeta oko sebe te razvijanje svijesti i empatije prema drugima.
4. Gospodarska funkcija – obitelj predstavlja temeljnu zajednicu koja proizvodi resurse potrebne za vlastito funkcioniranje i preživljavanje. Rad čovjeku, sebi i svim članovima obitelji, omogućuje sve potrebne resurse za opstanak. Stoga, temelj ove funkcije jest formirati pozitivan odnos djece prema radu i njegovim rezultatima.
5. Moralna funkcija – obitelj je ključna zajednica u oblikovanju moralnih vrijednosti djeteta. Obitelj svojim moralnim postupcima doprinosi očuvanju moralnih vrijednosti djeteta, a temelj ove funkcije je razvoj djetetovih moralnih karakteristika i osobnosti.
6. Religijska funkcija – temelj ove funkcije je očuvanje religije koja je dio kulture čovječanstva. „Svojom religijskom zadaćom obitelj čuva, njeguje i širi vjerske istine, religijsku kulturu i vrijednosti koje su ujedno sastavni dio kulture čovječanstva...“ (Vukasović, 1994 prema Rosić, 2005: 99).

Nadalje, Haralambos i Holborn (2002) navode sljedeće funkcije:

1. Ekonomska funkcija – temelj ove funkcije je osiguravanje egzistencijalnih potreba svih članova obitelji. Članovi unutar obitelji imaju svoje dužnosti koje kontinuirano i odgovorno obavljaju, a te dužnosti mogu obavljati i djeca u skladu s njihovim sposobnostima i potencijalima. Rad unutar obitelji treba se promatrati

kao životna potreba i sastavni dio života jer se tada razvija radna etika djeteta te pozitivan odnos prema dužnostima.

2. Reproductivna funkcija – temelj ove funkcije je promatranje obitelji kao osnovne jedinice u kojoj se stvara nasljedstvo, čime se omogućuje očuvanje opstanka ljudske zajednice, kulture i civilizacije.
3. Seksualna funkcija – temelj ove funkcije je spolna aktivnost roditelja. Smatra se da spolna aktivnost ojačava obitelj, ali i pridonosi obitelji kao društvenoj zajednici.

Analizirajući različite definicije, strukture i funkcije obitelji, obitelj se može promatrati iz različitih perspektiva, a dvije uloge koje se ističu su društvena i odgojna uloga obitelji. Obitelj kao društvena zajednica omogućuje djeci osnovne emocionalne i materijalne resurse koje osiguravaju sigurnost i stabilnost svih članova obitelji te prenosi kulturne vrijednosti i norme koje oblikuju njihov identitet i ponašanje. Obitelj kao odgojna zajednica predstavlja temeljnu ulogu u socijalizaciji, odnosno procesu u kojem djeca stječu društvene vještine i norme kroz svakodnevne interakcije s roditeljima i ostalim članovima obitelji. Proces socijalizacije ključan je za razvoj osobnosti i razumijevanja društvenih odnosa (Haralambos i Holborn, 2002). Navedene uloge su međusobno povezane te se isprepleću. Socijalna podrška i kulturni obrasci koje obitelj pruža djeci stvaraju temelje za uspješan odgoj i socijalizaciju, dok proces socijalizacije osigurava da se kulturne norme i vrijednosti uspješno usvajaju i razvijaju. U nastavku, detaljnije će biti objašnjeni čimbenici koji utječu na obitelji i određuju je kao društvenu zajednicu.

2.1. Obitelj kao društvena zajednica

Na obitelj i unutar obiteljsku dinamiku utječu tri čimbenika, a dijele se na: čimbenike povezane s roditeljima koji se odnose na djetinjstvo roditelja, osobnost i zrelost roditelja. Druga skupina čimbenika povezana je s djecom, a odnose se na dob, spol, osobnost i zdravlje djeteta. Posljednju skupinu predstavljaju čimbenici društvenog konteksta koji se odnose na socioekonomski status, kulturu te religiju, a na ovu skupinu čimbenika bit će stavljen poseban naglasak u ovom dijelu rada.

Socioekonomski status ima veliki utjecaj na obitelj, a odnosi se na političku, gospodarsku, ekonomsku stabilnost i zaposlenost roditelja te može pozitivno i/ili negativno utjecati na

uspješnost i kvalitetu roditeljske uloge (Ljubetić, 2007). Socioekonomski status može se definirati kao „položaj koji zauzima neki pojedinac, ili obitelj, na nekoj društvenoj ljestvici.“ (Čudina-Obradović i Obradović, 1998: 28). Socioekonomski status utječe na odnose među supružnicima te na odnos između roditelja i djece. Socioekonomski status se mjeri kombinacijom obrazovanja, prihoda i zanimanja, a svaki od navedenih faktora utječe na obiteljske odnose te cjelokupni rast i razvoj djeteta. Socioekonomski status predstavlja temelj za proučavanje razvoja djece jer obitelji s visokim socioekonomskim statusom mogu djeci pružiti više resursa i dobara. Resursi se odnose na materijalno i socijalno stanje, odnosno na dohodak, imovinu te na obrazovni stupanj roditelja (Milas Vdović, 2019). Ekonomske poteškoće u obiteljima negativno utječu na razvoj djece, smanjujući kvalitetu roditeljstva i angažiranost roditelja. Kod djece često rezultira problemima prilikom socijalizacije, problemima u ponašanju te niskim samopoštovanjem (Vuletić i sur., 2015).

Autori Čudina-Obradović i Obradović (1998) socioekonomski status dijele na dvije skupine: objektivni i subjektivni ekonomski položaj. Za svrhu završnog rada, bit će predstavljen samo objektivni ekonomski položaj. Objektivni socioekonomski položaj podrazumijeva sljedeće dimenzije:

1. Zanimanje – definira se kao stručnost u specifičnom području koju osoba stječe kroz ciljani obrazovni proces, omogućujući joj da profesionalno i učinkovito djeluje u određenom zanimanju. U kontekstu socioekonomskog statusa, zanimanje se smatra varijablom koja utječe na brak te unutar obiteljske odnose. Iz toga proizlazi da zanimanje značajno utječe na kvalitetu bračnih i obiteljskih procesa, posebno na socijalizacijske procese i roditeljsko ponašanje.
2. Obrazovanje – definira se kao postignuti stupanj obrazovanja ili broj godina školovanja odrasle osobe. U suvremenom društvu, obrazovanje je teško promatrati kao zasebnu dimenziju socioekonomskog položaja jer osobe s višim stupnjem obrazovanja imaju veću plaću ili dohodak, dok osobe s nižim stupnjem obrazovanja imaju manju plaću ili prihode. Prema tome, obrazovanje bračnih partnera utječe na stabilnost braka, socijalizacijske procese, kognitivni i emocionalni razvoj djeteta te uključenost roditelja u odgoj djeteta.

3. Dohodak – definira se kao naknada za obavljanje rada u specifičnoj organizaciji ili kao dodatni prihod od raznovrsnih poslova obavljenih tijekom ili izvan radnog vremena. Na temelju visine obiteljskog dohotka određuje se položaj obitelji na socioekonomskoj ljestvici, a zatim se analizira kako iznad i ispod prosječni dohodak utječe na različite oblike ponašanja bračnih partnera i članova obitelji.
4. Posjedovanje dobara – definira se kao vlasništvo koje se odnosi na kontrolu nad različitim pokretnim i nepokretnim vrijednostima. Najpoznatija teorija, vezana za posjedovanje dobara, jest Beckerova teorija koja naglašava da su temeljne prednosti braka podjela uloga među spolovima i reproduktivna uloga (rađanje djece). Posjedovanje dobara mjeri se zbrajanjem financijskih vrijednosti pokretnih i nepokretnih dobara, a brak će biti stabilniji ako bračni partneri imaju više zajedničkih dobara.
5. Ekonomski standard – povezan je s posjedovanjem dobara i dohotkom, ali navedeni koncepti se međusobno razlikuju. Odnosno, imati više dobara ili veći dohodak ne znači automatski veći ekonomski standard jer se ti resursi mogu trošiti ili čuvati na različite načine, što može utjecati na kvalitetu života obitelji. Ekonomski standard odnosi se na kvalitetu stanovanja, raspoloživost budžeta u kućanstvu te na način trošenja novca za poboljšanje životnog standarda.
6. Zaposlenost pojedinca – predstavlja značajnu varijablu koja ima utjecaj na unutar obiteljske odnose. Istraživanja (Boor, 1980; Catalano i Dooley, 1977; Oliver i Pomicter, 1981; Pearlin i sur., 1981, prema Čudina-Obradović i Obradović, 1998) koja su provedena krajem prošlog stoljeća prikazuju da zaposlenost žena utječe na kvalitetu obitelji, a nezaposlenost negativno utječe na unutar obiteljsko funkcioniranje. Nezaposlenost pojedinca u obitelji ujedno može rezultirati ekonomskim problemima te se očituje u nekvalitetnom obiteljskom okruženju kao i manjku roditeljske kvalitete.

Socioekonomski status obitelji ne ovisi samo o navedenim vanjskim čimbenicima, već i o socijalnoj podršci obitelji. Socijalna podrška može biti definirana „kao multidimenzionalni konstrukt koji uključuje fizičku i instrumentalnu pomoć, dijeljenje resursa i informacija te emocionalnu i psihološku pomoć.“ (Milić Babić, 2019: 15). Temeljna svrha socijalne podrške jest dobrobit te podrška pojedincu. Socijalna podrška

obuhvaća: emocionalnu podršku (primjerice, empatija), podršku u vidu poštovanja (primjerice, ohrabrenje), instrumentalnu podršku (direktna podrška, primjerice pomoć u skrbi djeteta), informacijsku podršku (primjerice, savjeti) te mrežu podrške. Socijalna podrška ujedno se odnosi na sigurnosnu mrežu koja proizlazi iz društvenog okruženja. Navedeno omogućuje roditeljima da se bolje snalaze u suvremenom društvu i njegovim promjenama te im omogućuje usklađivanje radne i obiteljske uloge. Istraživanja različitih autora (Cobb, 1979; Taylor i sur., 2003; Mitchell, 2006; Rözer, 2017, prema Milić Babić, 2019) naglašavaju važnost socijalne podrške, posebno u izazovnim situacijama. Na društvenoj razini, podrška se manifestira kroz odgojno-obrazovne ustanove. Roditelji imaju mogućnost odabira ustanova za skrb za vlastitu djecu što im omogućuje zadovoljavanje ostalih životnih potreba, poput rada, prihoda i dodatnog obrazovanja koje pridonose višem socioekonomskom statusu (Milić Babić, 2019).

Socioekonomski status je čimbenik koji predstavlja temelj u određenju životnog standarda obitelji. Visoki socioekonomski status omogućuje pristup većem broju resursa i prilika koje omogućuju obitelji održavanje stabilnosti i rezultiraju boljim uvjetima za razvoj djeteta. S druge strane, niski socioekonomski status može ograničavati mogućnosti obitelji što može dovesti do kriznih situacija unutar obitelji. Iz tog razloga, neophodna je socijalna podrška obitelji koja pruža potrebnu pomoć, resurse te emocionalnu podršku za prevladavanje izazovnih situacija. Socioekonomski status predstavlja temelj suvremene obitelji i njezinih funkcija. Osnovna funkcija koja se nalazi u temeljima suvremene obitelji su snažne emocionalne veze, osjećaj ljubavi i pripadanja te osjećaj sigurnosti i stabilnosti. Upravo taj osjećaj omogućuje razvoj društvene funkcije obitelji koju spominju navedeni autori. Društvena i odgojna zadaća je u suvremenoj obitelji od iznimne važnosti jer se temelji na privrženosti roditelja i djece što potiče razvijanje emocionalnih, moralnih i socijalnih sposobnosti djece (Rosić, 1998).

Kako bi se uspješno objasnile značajke obiteljskog odgoja, potrebno je definirati odgoj te odgojna područja koja su povezana s odgojnom funkcijom obitelji. Važnost odgoja i temeljni čimbenici obiteljskog odgoja detaljnije će biti objašnjeni u nastavku.

2.2. Obitelj kao odgojna zajednica

„Odgoj je važniji od obrazovanja. Odgajati... Ni suca, ni vojnika, nego čovjeka.“ (J. J. Rousseau)²

Odgoj je kompleksan, multidimenzionalan i interpersonalan proces koji je potreban čovjeku i društvu. Proces odgoja uključuje formiranje čovjeka kao ljudskog bića, omogućujući mu razumijevanje vlastite biti, svrhe, kulture i društvenih aspekata (Polić, 1997). Odgoj ima svoju zadaću i svrhu, a ponajviše se ističu tri temeljne zadaće odgoja. Prva zadaća odnosi se na osposobljavanje pojedinca za stvaranje promjena u društvu, druga zadaća odnosi se na kreativnost, slobodno stvaralaštvo te poticanje razvoja vlastitih sposobnosti, potreba i mogućnosti, a treća zadaća jest prilagođavanje pojedinca na ono što jest, odnosno razvoj samosvjesnosti i samopouzdanja.

Nadalje, uz zadaće odgoja integriraju se različita odgojna područja. Vukasović (1995) navodi pet odgojnih područja:

1. Tjelesni odgoj djeteta – temelji se na cjelokupnoj odgojnoj djelatnosti kojoj je svrha pravilan rast i razvoj djece, stjecanje zdravstvenih navika i podizanje opće tjelesne sposobnosti. Obitelj tjelesni odgoj može smatrati stvaranjem povoljnih uvjeta za normalan rast i razvoj djeteta. Obuhvaća četiri glavna elementa koja su međusobno povezana i čijim se djelovanjem postiže glavna svrha tjelesnog odgoja: zdravstveni, obrazovni, odgojni i rekreativni.
2. Intelektualni odgoj djeteta – temelji se na razvoju intelektualnih potencijala koje će omogućiti formiranje čovjeka kao ljudskog bića. U početku obitelj je jedini faktor intelektualnog odgoja djece jer se u obiteljskom okruženju stječu prve spoznaje i znanja, uspostavljaju prvi kontakti te dijete upoznaje svijet oko sebe. S vremenom se javljaju i drugi utjecaji, ali utjecaj obitelji ne prestaje i traje od rođenja do zrelosti. Za uspješan intelektualni odgoj, potrebno je uvažiti sljedeće zahtjeve: poticanje aktivnosti djeteta, uvažavanje interesa djeteta, postupnost u odgoju, sustavnost, primjerenost, individualni pristup te ekonomičnost.
3. Moralni odgoj djeteta – temelji se na formiranju mladog čovjeka u skladu s društvenim normama i običajima. Predstavlja glavni čimbenik u izgradnji

²*Izreke i citati: Jean Jacques Rousseau izreke i citati.* Pribavljeno 24. 3. 2024. s <https://www.izrekeicitati.com/autori/105-jean-jacques-rousseau>

demokratskih i društvenih odnosa. Moralni odgoj odvija se u obiteljskom okruženju kroz cjelokupnu organizaciju života obitelji, koja uključuje međuljudske odnose, roditeljske savjete i primjere te stvaranje situacija i uvjeta za moralno djelovanje djece (u igri, obavljanjem zadataka, u radu s drugom djecom i slično).

4. Estetski odgoj djeteta – temelji se na formiranju cjelovite i razvijene osobnosti djeteta. Ovim odgojem čovjekov život čini se potpunijim, ugodnijim i ljepšim. Na temelju toga, zadatci estetskog odgoja su: razvoj sposobnosti uočavanja lijepoga, formiranje sposobnosti estetskog doživljaja, izgradnja estetskih sposobnosti te njegovanje sposobnosti estetskog vrednovanja. Moć odgojnog djelovanja u obitelji u estetskom odgoju ovisi o kulturnoj razini obitelji te razini estetske kulture roditelja. Uvjeti u obitelji koji doprinose estetskom odgoju su: briga o slikovnicama, knjigama i igračkama, kultura ophođenja, njegovanje čistoće, njegovanje reda, uvažavanje higijenskih navika te vođenje djece u kulturne i/ili javne ustanove.
5. Radni odgoj djeteta – temelji se na pripremanju i osposobljavanju mladog čovjeka za ekonomičan i stvaralački rad. Radni odgoj ujedno omogućuje razvoj čovjeka kao ljudskog, praktičnog, produktivnog i stvaralačkog bića. Obitelj ima važnu ulogu u radnom odgoju. Radni odgoj u obitelji je prirodan i nenametljiv zbog unutarnje organizacije života i rada. Radnim odgojem djeca izgrađuju osjećaj dužnosti i odgovornosti popraćen marljivošću, prihvaćanjem i izvršavanjem.

Nadalje, Stevanović (2000) navodi da odgojna područja treba promatrati integrirano jer tako čine cjelinu, a tek je tada moguće vidjeti željene rezultate. Uz temeljna područja, navodi i sljedećih pet područja koja su ključna za odgoj djece:

1. Ekološki odgoj – temelji se na stjecanju osobnih higijenskih navika i čistoći prostora.
2. Ergologijski odgoj – temelji se na prepoznavanju korisnosti u učenju.
3. Kreatologijski razvoj – temelji se na poticanju umjetničkog izražavanja djece.
4. Religijski odgoj – temelji se na stvaranju etičkih, kulturnih, duhovnih te ostalih vrijednosti.

5. Viktimološki odgoj – temelji se na stvaranju emocionalnog balansa (primjerice, kako ublažiti posljedice agresije, poticanje emocija, izbjegavanje stresa).

Za razvijanje navedenih odgojnih područja temeljnu ulogu ima obitelj, a već prije navedeno, odgoj započinje u obitelji. Upravo iz tog razloga, ključna je odgojna funkcija obitelji. Funkcija odgoja, unutar obitelji, ima utjecaj na formiranje prvih iskustva, znanja i vještina djeteta. U obiteljskom okruženju dijete oblikuje vlastiti identitet, razvija različite navike i vještine, uspostavlja prve socijalne kontakte te upoznaje svoju kulturu i običaje (Vukasović, 1994). Osim toga, obitelj pruža podršku djetetu i potiče dijete na daljnji razvoj. Obitelj predstavlja najstariju instituciju ili oblik čovjekovog zajedništva. Uz navike, vještine, sposobnosti i znanja ključni su odgojni sadržaji koji se ostvaruju komunikacijom unutar obitelji. U ranom djetinjstvu djetetu je u centru pozornosti samo obitelj jer nema potrebu za komunikacijom izvan obitelji. Iz tog razloga, odgoj potječe iz obitelji u kojoj se najveća važnost pridaje obiteljskoj komunikaciji i sredini koja će biti objašnjena u nastavku.

2.2.1. Obiteljski odgoj i uvjeti

Sadržaji obiteljskog odgoja ostvaruju se prema društvenom aspektu i prema individualnom aspektu. Društveni aspekt ostvaruje se kroz egzistencijalni, socijalni i humanistički odgoj. Egzistencijalni odgoj osigurava određenu kvalitetu života u obitelji i društvu. Socijalni odgoj osigurava toleranciju, poticanje različitosti te mira, a humanistički odgoj usmjeren je prema odgoju osobne sreće. Individualni aspekt usmjeren je na razvoj djetetove osobnosti, a ostvaruje se kroz biološke, socijalne i samoaktualizirajuće potrebe. Osiguravanje bioloških potreba, poput potreba za hranom, vodom i sigurnošću, neophodno je za održavanje života i normalnih životnih funkcija pojedinca. Zadovoljavanje socijalnih potreba doprinosi ostvarivanju ljubavi, osjećaju pripadanja te osjećaju vlastite vrijednosti što potiče razvoj pozitivne slike o sebi. Socijalne potrebe su sljedeće: potreba za ljubavlju, potreba za samopoštovanjem te potreba za poštovanjem od drugih ljudi. Nadalje, zadovoljavanjem samoaktualizirajućih potreba kod pojedinca potiče razvijanje kreativnosti, planiranje samostalnog života te rezultira ostvarivanjem vlastitih potencijala (Bognar i Matijević, 2005).

Prema tome, obiteljski odgoj može se iskazati u užem i širem smislu. Obiteljski odgoj u užem smislu odnosi se na postupke roditelja prema djeci, a obiteljski odgoj u širem smislu odnosi se na čimbenike koji direktno i/ili indirektno djeluju na razvoj odgoja. Obiteljski odgoj je odgojno djelovanje u kojem temeljnu ulogu imaju roditelji. Roditelji su djetetovi prvi odgajatelji te trebaju poznavati osjetljivosti djetetove dobi i temeljiti odnos s djecom na humanističkom i interdisciplinarnom pristupu. Rosić (2005) navodi da za što uspješniji obiteljski odgoj roditelji trebaju znati kako postupiti. Ujedno navodi da djelotvornost obiteljskog odgoja ovisi o odnosima unutar obitelji, strukturi obitelji, zrelosti roditelja, stilu odgoja te izgradnji kvalitetnih odnosa između djeteta i roditelja. U kvalitetnim odnosima s roditeljima djeca stječu osjećaj sigurnosti, osjećaj ljubavi i nježnosti, a svi odnosi se temelje na kvalitetnoj komunikaciji.

„Komunikacija je načelo, metoda, sredstvo koje služi ljudima da bi se razumjeli, da bi jedan drugome prenijeli i pokazali što je dobro, a što nije u određenim uvjetima rada i života.“ (Rosić, 1998: 100). Komunikacija se može promatrati kao pojava, djelatnost i proces. U obiteljskom odgoju komunikacija se promatra kao djelatnost jer se komunikacija smatra odgojnim procesom, a ne činom. Komunikacija u obiteljskom odgoju podrazumijeva suradnju i međusobno poštivanje, a cilj joj je razvoj i dobrobit djeteta. Obiteljsko odgojno djelovanje zahtijeva interakciju među članovima, a ta interakcija se ostvaruje komunikacijom. Komunikaciju u obiteljskom odgoju karakterizira svakodnevnost, prisnost i emotivnost. Komunikacija poboljšava odnos među članovima obitelji. Kako bi komunikacija imala pozitivan učinak, prvenstveno ona treba biti ravnopravna, podržavajuća i obostrana. U komunikaciji s djecom roditelji se uvijek trebaju zapitati sljedeća pitanja: kako učinkovito razgovarati s djecom, kako pojasniti djeci što se od njih očekuje, kako naučiti komunicirati i kako odgovarati na dječja pitanja. Sukladno s time, navode se i sljedeća pravila koja roditelji trebaju poštivati u komunikaciji s djecom: spustite se na dječju razinu, služite se jednostavnim riječima u komunikaciji s djecom, govorite djeci točno ono što mislite, naučite osnovne vještine komunikacije i ne vičite jer je vikanje najgori način komunikacije (Rosić, 2005).

Nadalje, obiteljska komunikacija treba se odvijati u kvalitetnoj odgojnoj sredini. Odgojna sredina obuhvaća fizičko, kulturno, psihološko i socijalno okruženje. Prema tome, suvremeno društvo razlikuje dvije sredine koje imaju temeljna pedagoška značenja:

- Intencionalne odgojne sredine – sredina koja se odnosi na zajednicu čija je glavna djelatnost odgoj. Odgoj je namjerni proces.
- Funkcionalne odgojne sredine – sredina koja se odnosi na institucije i organizacije koje provode proces odgoja. Odgoj je proces koji se odvija spontano i neplanirano (Rosić, 2005).

Na temelju odgojnih sredina Rosić (1998) navodi da među najznačajnijim odgojnim sredinama se ubrajaju mediji, obitelj, predškolske ustanove, proizvodne sredine, sredine slobodnog vremena, vršnjačke skupine i škola. Sve navedene sredine predstavljaju čimbenike koji utječu na razvoj djeteta, no ipak obitelj predstavlja osnovnu odgojnu sredinu. Obitelj je jedna od prvih i osnovnih odgojnih sredina u kojoj dijete stječe različite vrijednosti. Za realiziranje odgojnih zadataka i odgojnih sadržaja, utemeljeni su uvjeti obiteljskog odgoja.

Vukasović (2001) navodi temeljne uvjete obiteljskog odgoja:

1. Skladni odnosi i potpunost obitelji – skladne odnose u obitelji karakteriziraju ljubav i povjerenje. Nadalje, skladni odnosi karakterizirani su zdravim i podržavajućim interakcijama među članovima obitelji te osjećajem sigurnosti djeteta. Obitelj koja je potpuna, skladna i stabilna može ostvariti odgojne zadatke te iz tog razloga predstavlja temeljni uvjet obiteljskog odgoja.
2. Adekvatna obiteljska atmosfera – obiteljsku atmosferu obilježavaju socijalni i emocionalni odnosi. Važno je da se svako dijete osjeća prihvaćeno, željeno i voljeno u vlastitom domu. Adekvatna obiteljska atmosfera predstavlja temeljni čimbenik uspješnog i harmoničnog obiteljskog odgoja.
3. Pedagoška kultura i zrelost roditelja – roditelji mogu uspješno započeti s obiteljskim odgojem samo ako su psihički, socijalno, emocionalno i moralno zreli te posjeduju određenu pedagošku kulturu. Pedagoška kultura roditelja predstavlja temelj obiteljskog odgoja jer iz nje proistječe sposobnost roditelja za brigu i odgoj djeteta. Pedagoška kultura predstavlja skup znanja i vještina za kvalitetan odgoj djece koje bi svaki roditelj trebao posjedovati. S obzirom na to, od iznimne je važnosti da su unutarobiteljski odnosi na razini humanističkih načela i vrijednosti kako bi se djetetu omogućio maksimalni rast i razvoj.

4. Dobre ekonomske prilike – stabilna financijska situacija u obitelji omogućuje pružanje osnovnih sredstava za život (zdravstvena, prehrambena, obrazovna) potrebna za njegov daljnji rast i razvoj.

Također temeljne uvjete obiteljskog odgoja čine: kvalitetan brak, uspješnost roditeljstva, zadovoljavanje potreba svih članova obitelji te sretan i uspješan rast i razvoj djeteta. Navedeni uvjeti omogućuju djetetu osjećaj pripadnosti i emocionalnu podršku te pozitivno djeluju na harmonično funkcioniranje obitelji. „Ovim se zapravo potvrđuje da obitelj djeluje kao cjelina, jedan jedinstven sistem, u kojem svaki pojedinačni odnos između dva člana obitelji ili odnosa u okviru pojedinog subsistema (bračni partneri, djeca međusobno) djeluju direktno ili indirektno na odnose svih ostalih članova obitelji kao i na obitelj u cjelini.“ (Pašalić Kreso, 2004: 48).

Nadalje, djelotvornost obiteljskog odgoja odnosi se na razumijevanje odgojnih zakonitosti, vrijednosti, pravila i postupaka. Na temelju toga, postoje određena načela i metode koje bi roditelji trebali poznavati kako bi se njihovoj djeci omogućio kvalitetni obiteljski odgoj. U nastavku će biti navedena i opisana temeljna načela i metode obiteljskog odgoja.

2.2.2. Načela, metode i sredstva obiteljskog odgoja

Rosić (1998) navodi da odgojna načela predstavljaju temelj za realiziranje i organiziranje odgojnih procesa unutar obitelji. Načela se odnose na povezivanje teorije i prakse odgojnog rada roditelja. Poznavanje načela je pretpostavka za uspješno funkcioniranje i djelovanje unutar obitelji. Zasnivaju se na komunikacijskom djelovanju roditelja i djece te na stvaranju uvjeta za samoodgoj i samoobrazovanje.

Osnovna načela obiteljskog odgoja su:

- Načelo poštovanja osobnosti djeteta – predstavlja temeljno načelo obiteljskog odgoja u kojem roditelji potiču djetetov individualni rast i razvoj njegove osobnosti.
- Načelo potpune angažiranosti – temelji se na aktivnom djelovanju djece u obiteljskom životu i radu. To znači da članovi obitelji imaju svoje dužnosti koje kontinuirano i odgovorno obavljaju. Svoje dužnosti unutar obitelji imaju i djeca u

skladu s njihovim sposobnostima i potencijalima. Načelo angažiranosti sastoji se od tri osnovna zahtjeva: poticanje djece na kontinuirano angažiranje adekvatnim metodama, sredstvima i načelima odgojnog rada, povezivanje odgojnih postupaka s procesom samoostvarivanja te poticanje aktivnog sudjelovanja djece u obiteljskom životu.

- Načelo pozitivne orijentacije – temelji se na prepoznavanju dobrih postupaka djece, povjerenju i podršci roditelja, poštivanju osobnosti djece te poticanju da se ostvaruju preuzete dužnosti i obveze.
- Načelo međusobnog povjerenja – temelji se na važnosti razumijevanja odnosa roditelja i djece, stabilnosti i sigurnosti obiteljskog života, pozitivnom obiteljskom ozračju te zajedničkom rješavanju problema unutar obitelji.
- Načelo jedinstvenosti – temelji se na kvalitetnoj komunikaciji i zajedničkom djelovanju roditelja, postavljanju obveza u skladu s mogućnostima djeteta te pridržavanju postavljenih dogovora i zahtjeva.
- Načelo dosljednosti – „zasniva se na: skladnom, sustavnom i dosljednom djelovanju roditelja, jedinstvenom zahtjevu obaju roditelja, izvršavanju preuzetih i dogovorenih zadaća, postupnosti i sistematičnosti u radu i punoj odgovornosti roditelja i djece.“ (Rosić, 1998: 168).
- Načelo individualnog prilaznja – temelji se na roditeljskom uvažavanju i prilagođavanju individualnim sposobnostima i mogućnostima djeteta (Rosić, 1998).

Vežano za načela, bitno je napomenuti da svako načelo ima svoje vrijednosti te među njima ne postoji hijerarhijski odnos, odnosno načela se ne postavljaju, već su rezultat konkretnih potreba svake obitelji.

Iz načela obiteljskog rada proizlaze metode odgoja koje također stvaraju temelj za kvalitetni obiteljski odgoj jer one predstavljaju put, odnosno strategiju kojima se postižu odgojno-obrazovni ciljevi i načela. Metode su temeljni elementi odgoja koji obuhvaćaju različita sredstva, tehnike i postupke koji su u procesu odgoja neizbježni. Predstavljaju osnovu za najkonkretniji rad roditelja i djece. Metodama se planiraju, provode i procjenjuju odgojne strategije s ciljem razvoja djeteta i njegovih sposobnosti. Metode

odgojnog rada proizlaze iz procesa odgoja i njegovih faza. Rosić (1998) navodi četiri temeljne metode rada:

1. Metoda poučavanja – prevladava racionalna komponenta na temelju koje se potiče razvoj djetetove spoznaje. Primjenjuje se u sljedećim oblicima:
 - Objašnjavanje – oblik metode poučavanja kojom roditelji objašnjavaju djetetu stavove, norme, pravila i slično. Objašnjavanje, kako bi bilo korisno, treba biti jasno, razgovijetno, konkretno te primjereno djeci.
 - Davanje savjeta – primjerima, informacijama, upozorenjima i slično.
 - Razgovor.
2. Metoda uvjeravanja – prevladava emocionalna komponenta na temelju koje se prihvaćaju određeni pogledi, stavovi i vrijednosti. Primjenjuje se u sljedećim oblicima: vrednovanje postupaka i/ili djela te na stvaranju ideala.
3. Metoda navikavanja – prevladava voljno-djelatno područje koje se temelji na ponašanju i djelovanju. Primjenjuje se u sljedećim oblicima: vježbanje u adekvatnim postupcima i navikavanje u procesu rada.
4. Metoda sprječavanja – ima dvostruku zadaću, odnosno preventivnu (odnosi se na suzbijanje negativnih utjecaja i poticanje pozitivnih utjecaja na djecu) i terapijsku (odnosi se na suzbijanje negativnih stavova i navika). Primjenjuje se u sljedećim oblicima: odvikavanje (spremnost za pomoć, ljubaznost, izlaženje u susret) i preodgajanje (zabrane, opomene, kazne).

Usko povezano s četiri temeljne metode su sredstva odgojnog rada. Tijekom procesa odgojnog rada u obitelji, roditelji mogu upotrebljavati različita odgojna sredstva kojima zadovoljavaju i izvršavaju svoju odgojnu ulogu. Sredstva odgojnog rada mogu se primijeniti na jednoj ili više odgojnih metoda. Prilikom odabira sredstva odgojnog rada potrebno je određeno sredstvo primijeniti u odgojnoj situaciji vodeći računa da osigura najbolje rezultate koji se temelje na individualnim obilježjima djeteta. Odgojna sredstva dijele se prema svojoj svrsi i mogu biti (Rosić, 2005):

1. Sredstva usmjeravanja – kojima se pomaže djetetu u poticanju razvoja njegova ponašanja i djelovanja. Sredstva usmjeravanja su savjet ili poruka, primjer, stvaranje ideala, dnevni red, igra, rad i kulturna razonoda.

2. Sredstva poticanja – temelj ovog sredstva jest roditeljeva sposobnost da slušaju, čuju te razumiju dijete i njegovu poruku. Osnovna sredstva poticanja su odavanje priznanja, pohvala, nagrade i obećanje.
3. Sredstva sprječavanja – temelj ovog sredstva jest spriječiti i suzbiti negativni utjecaj okoline na dijete. Sredstva sprječavanja su nadzor, skretanje ili zamjena, upozorenje (primjedba, opomena, kritika, prijetnja) i kazna. Potrebno je da roditelji navedena sredstva koriste u skladu s djetetovim razvojnim i individualnim potrebama. Pravilna primjena sredstva smanjuje negativan učinak na djecu poput niskog samopouzdanja te pomaže u sprječavanju problema u odnosima između roditelja i djeteta.

U obiteljskom odgoju roditelji polaze od različitih načela, metoda i sredstva odgojnog rada. Odgojni rad unutar obitelji zahtijeva osposobljavanje i edukaciju roditelja jer oni predstavljaju temeljnu ulogu u odgoju djece. Upravo iz tog razloga, uloga roditelja je nezamjenjiva i značajna za cjelokupni i maksimalni rast i razvoj djeteta. Roditelji utječu na svoju djecu modeliranjem ponašanja, objašnjavanjem što je prikladno i/ili neprikladno, postavljanjem specifičnih očekivanja te osiguravanjem poticajnog okruženja za učenje i slično. U sljedećem poglavlju detaljnije će biti objašnjena sama važnost roditeljstva kao i čimbenici koji utječu na roditeljstvo.

3. RODITELJSTVO

„Roditeljstvo je životni posao i ne prestaje kad dijete odraste.“ (Jake Slope)³

Pojam roditeljstvo pojavio se s idejom da su oba roditelja, majka i otac, jednako važni za dječji rast i razvoj (Pernar, 2010). Roditelji mogu biti biološki (roditelji od kojih djeca nasljeđuju biološka obilježja) ili socijalni (roditelji koji ne moraju istodobno biti biološki roditelji, ali skrbe i brinu o djetetu i odgajaju ga). Roditeljstvo je složena uloga, koja se mijenjala kao i pojam obitelji, odnosno kako se i društvo mijenjalo. U tradicionalnom pristupu temeljna svrha roditelja bila je da imaju što više djece kako bi već od najranije dobi imali ispomoć u obiteljskom domu. Roditelje je karakterizirala stroga kontrola nad djecom te se koristilo fizičko kažnjavanje djece. Odnosno, „sve se dešavalo po ustaljenoj shemi: dijete (nesamostalno i ovisno), djetinjstvo, školovanje, posao, napuštanje roditeljske kuće, ženidba, roditeljstvo, starost.“ (Pašalić Kreso, 2004: 204). Danas, u suvremenom pristupu, roditeljstvo je sve složenija zadaća koja mnogima predstavlja izazov. Roditeljstvo se sastoji od skupa normi koje roditelji čine za svoje dijete te se zasniva na akciji, a ne na reakciji (Pantley, 2002). Kao i obitelj, roditeljstvo se može definirati na temelju dva pristupa. Prvi pristup definira roditeljstvo kao kontinuirani proces koji uključuje prilagodbu, osobni rast, sazrijevanje te stalno usvajanje vještina i kompetencija koje uzrokuju značajne promjene unutar obitelji. U tom kontekstu roditeljstvo se može promatrati kroz sljedeće faze razvoja roditeljstva:

1. Predroditeljska faza – faza u kojoj se obitelj nalazi prije rođenja djeteta
2. Rana roditeljska faza – faza u kojoj se obitelj nalazi s djecom rane i predškolske dobi
3. Srednje roditeljstvo – obitelj s djecom osnovnoškolske dobi
4. Zrelo roditeljstvo – obitelj s adolescentima
5. Kasno roditeljstvo – obitelj s odraslom djecom pred odlazak iz roditeljskog doma
6. Post roditeljska faza – faza praznog gnijezda (Pašalić Kreso, 2004).

³ Hečimović, I. (2022., 4. svibnja). *Citati o roditeljima: 65 najljepših izreka o roditeljstvu*. Novi Život. Pribavljeno 10. 4. 2024. s <https://www.novizivot.net/citati-o-roditeljima/>

Prema tome, u prve dvije godine života zadaće roditeljstva usmjerene su na razvoj socio-emocionalnog i kognitivnog razvoja djeteta. Glavne karakteristike roditeljstva, u ovom periodu, su osjetljivost, prihvaćanje, suradnja i poštovanje djeteta. U predškolskom periodu (od treće do šeste godine života) zadaće roditeljstva usmjerene su na poticanje razvoja socijalnih vještina djeteta. Tijekom osnovnoškolskog razdoblja ciljevi roditelja su usmjereni na razvoj samokontrole djeteta, poticanje prosocijalnog ponašanja, razvijanje pozitivne slike o sebi te na intelektualni razvoj. Tijekom adolescencije, za uspješan rast i razvoj pojedinca, roditelji koriste sljedeće oblike ponašanja: nadzor, komunikaciju, uključenost u obrazovanje djeteta, poštovanje i ljubav te disciplinu (Čudina-Obradović i Obradović, 2003).

Drugi pristup u definiranju roditeljstva usmjeren je na zakonsku regulativu. Obiteljski zakon (2023) navodi da roditeljstvo čini spremnost roditelja na preuzimanje odgovornosti i dužnosti koje se odnose na zaštitu djetetove dobrobiti i očuvanje njegovih osobnih i imovinskih prava (članak 91.) te da skrbe o rastu, zdravlju i razvoju djeteta (članak 92.). Nadalje, prema članku 93., roditelji su dužni i odgovorni štiti i brinuti se za djetetove potrebe. Roditelj ne može prestati biti odgovoran za skrb o svom djetetu „ali mu sud može oduzeti pravo da živi s djetetom i odgaja ga ako ne skrbi dovoljno o djetetovoj prehrani, higijeni, odijevanju, medicinskoj pomoći, redovitom pohađanju škole, ne sprečava dijete u štetnom druženju, zabranjenim noćnim izlascima, skitnji, prosjačenju ili krađi (članak 111).“ (Alinčić i sur., 2004, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006: 250).

Nadalje, autori Čudina-Obradović i Obradović (2003) navode da je roditeljstvo pojam koji može obuhvaćati široko područje značenja koje mogu obilježavati sljedeće skupine pojava: doživljaj roditeljstva, roditeljska briga i skrb, roditeljski postupci i aktivnosti te roditeljski stilovi koji će biti objašnjeni u nastavku:

1. Doživljaj roditeljstva – „doživljaj ili samopercepcija roditeljstva krovni je naziv za konstrukte, poput roditeljske samoefikasnosti, roditeljskog lokusa kontrole, doživljaja zahtjevnosti i stresa roditeljstva, roditeljskih stavova i uvjerenja o djeci i roditeljstvu, važnosti i zadovoljstva roditeljstvom, doživljaja (ne)ravnoteže između roditeljske i drugih životnih uloga, roditeljskih meta-emocija i meta-roditeljstva.“ (Brajša-Žganec, Lopižić i Penezić, 2014: 70). Prema navedenoj

definiciji, subjektivni osjećaj roditeljstva moguće je opisati u tri dimenzije, a to su roditeljsko zadovoljstvo, zahtjevi i stres roditeljske uloge te osjećaj roditeljske kompetencije. Zadovoljstvo roditelja podrazumijeva zadovoljstvo u međusobnim odnosima s djetetom, zadovoljstvo u podršci koju pruža bračni partner, zadovoljstvo ponašanjem djeteta i osobno zadovoljstvo u roditeljskoj ulozi. Povezujući i usklađujući sve navedene segmente, roditelji osjećaju veće zadovoljstvo samim sobom u ulozi roditelja. Roditeljsko zadovoljstvo ne ovisi samo o ispunjavanju dječjih potreba, već i o kvalitetnim odnosima, uzajamnoj podršci, razumijevanju i uvažavanju svih članova obitelji koji zajednički djeluju. Nadalje, zahtjevi i stres roditeljske uloge mogu se sagledavati na temelju dva aspekta. Prvi aspekt odnosi se na vanjske pritiske koji zahtijevaju da pojedinac ispunjava roditeljsku ulogu prema očekivanim društvenim normama i vrijednostima. Suprotno tome, drugi aspekt odnosi se na unutarnji osjećaj pojedinca da ne može ispuniti roditeljske zahtjeve u skladu s vlastitim očekivanjima te osobnim normama i vrijednostima. Na temelju navedenih aspekata moguće je uočiti kompleksnost i zahtjevnost roditeljske uloge na koju utječu kako vanjski, tako i unutarnji čimbenici. Posljednja dimenzija je osjećaj roditeljske kompetencije, koji predstavlja ključan element u osiguravanju uspješne roditeljske uloge, a obuhvaća posjedovanje potrebnih znanja, vještina i stavova za odgoj djece te primjenu tih spoznaja u svakodnevnom roditeljskom djelovanju. Uz tri temeljne dimenzije, autorica Lacković-Grgin (2011) navodi da u doživljaju roditeljstva temeljnu ulogu ima motivacija roditelja. Motivaciju roditeljstva dijeli na: altruističku, fatalističku, instrumentalnu i narcističku. Altruistička motivacija odnosi se na roditeljsku želju za djetetom i kontinuiranom pružanju ljubavi i zaštite djetetu. Fatalistička motivacija odnosi se na reproduktivnu svrhu žena i muškaraca zbog opstanka čovjekove vrste. Instrumentalna motivacija posjeduje više faktora uključujući domoljubni odgoj, stabilnost i zadovoljstvo brakom te očuvanje obitelji i njezine tradicije, a narcistička se odnosi na povećanje vrijednosti roditelja od strane djeteta.

2. Roditeljska briga i skrb te roditeljski postupci i aktivnosti – roditeljska briga i skrb usmjerena je na rađanje djece, osiguravanje zaštite i brige za njihov maksimalni rast i razvoj. S obzirom na to, roditeljstvo predstavlja niz namjernih i/ili

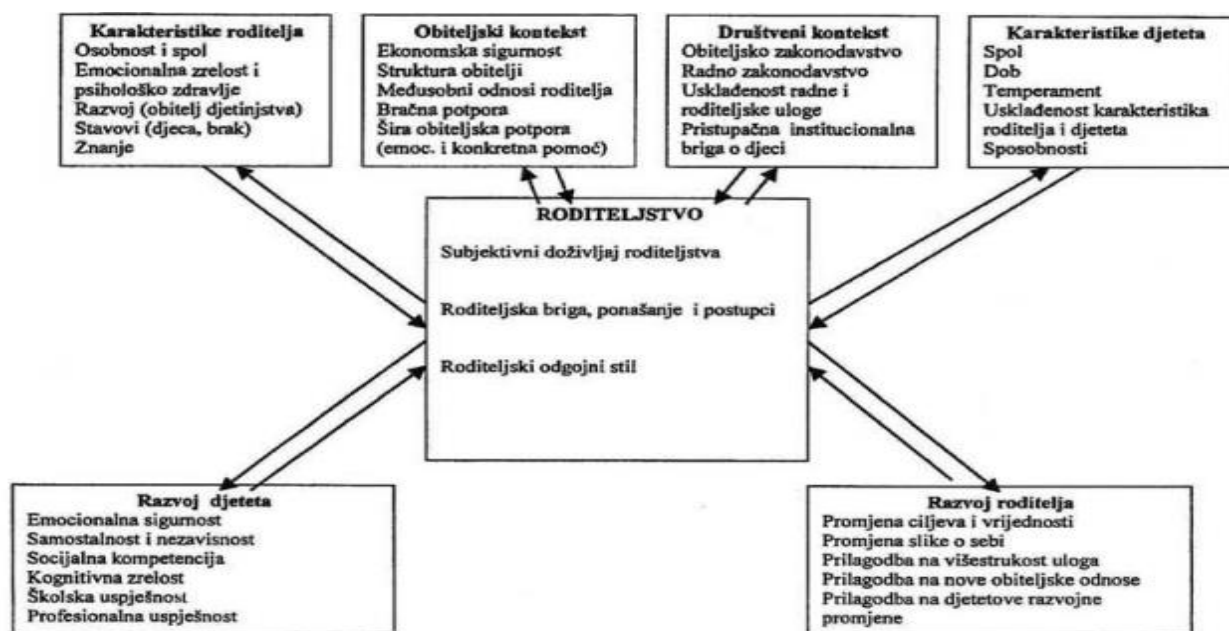
nenamjernih postupaka i aktivnosti koje poduzimaju i provode roditelji kako bi izvršili temeljne roditeljske ciljeve i zadaće. Kako bi rezultati bili zadovoljavajući i prihvatljivi, roditelji trebaju posjedovati određeno znanje, iskustvo i metode u skrbi i odgoju djece, odnosno određene pedagoške kompetencije i psihološko znanje o djeci (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Savjeti koji predstavljaju temelj za razvijanje roditeljskog potencijala u njihovoj roditeljskoj ulozi i odgoju djece su sljedeći:

- Stvaranje emocionalnih veza unutar obitelji – odnosi se na važnost emocionalno toplih odnosa unutar obitelji, poput pružanja podrške, prihvaćanja djeteta, iskazivanja ljubavi i slično.
- Pronalaženje adekvatne mjere u kontroli vlastitog djeteta – odnosi se na ujednačavanje stupnja slobode i slobodnog izbora djeteta s nizom pravila i dužnosti koje dijete treba obavljati.
- Dosljednost u odgoju – roditelji prema djetetu trebaju pristupiti dosljedno i strpljivo jer takav pristup će pomoći da roditelji dobiju povjerenje od strane djeteta. Navedeno omogućuje razvoj djeteta u zrelu i odgovornu osobu koja poštuje sebe i druge ljude.
- Dobri bračni odnosi – kvalitetni i dobri odnosi između majke i oca predstavljaju temelj za zdrav rast i razvoj djeteta. U slučaju da su odnosi među roditeljima hladni, ne podržavajući i omalovažavajući, dijete ne može naučiti što znači ljubav, partnerski odnosi te tolerancija. Navedeno gledište navodi Rosić (2005) koji naglašava da temeljne uvjete obiteljskog odgoja stvaraju skladni odnosi i potpunost obitelji, što je već ranije u radu opisano.
- Komunikacija s djecom.⁴

⁴ Sarlota (2015., 1. siječnja). *Roditeljski stilovi*. Centar za psihološko savjetovanje, edukaciju i istraživanje. Pribavljeno 14. 4. 2024. s <https://centar-sirius.hr/roditeljski-stilovi/>

Uz navedene čimbenike, koji predstavljaju temeljni utjecaj na roditeljsku ulogu, na roditeljstvo utječu unutarobiteljski čimbenici, poput spola djeteta, temperamenta djeteta, osobnosti i emocionalne zrelosti roditelja, te vanjski čimbenici koji utječu na obitelji, poput obiteljskog zakona, ekonomske sigurnosti i slično. Na temelju toga, autori Čudina-Obradović i Obradović (2003) predstavljaju integrativni model roditeljstva, njegovih odrednica i posljedica kojeg su prilagodili prema Bronfenbrenner, 1979; Belsky, 1984; Martin i Colbert, 1997 i Stevenson-Hinde, 1998. Kao što se vidi iz Slike 1, navedeni model prikazuje temeljne čimbenike koji utječu na roditeljstvo te kako ti čimbenici utječu na razvoj djece.

Slika 1: Shema integrativnog model roditeljstva, njegovih odrednica i posljedica



Izvor: Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2003: 46). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti.

Roditeljski odgojni stil je temeljni čimbenik koji utječe na razvoj djece, formiranje osobnosti djeteta te razvijanje prosocijalnog ponašanja. Prije objašnjavanja roditeljskih stilova, potrebno je objasniti odnose u obitelji, ulogu oca i majke te suvremeno roditeljstvo. Obiteljski dom te unutarobiteljski odnosi imaju temeljnu funkciju u osiguravanju solidarnosti i sigurnosti svih članova. Za poticanje i osiguravanje obiteljskih odnosa ključnu ulogu imaju podržavajući i kvalitetni odnosi majke i oca. Odnosi između majke i oca utječu na odabir stilova roditeljstva te na djetetov cjelokupni rast i razvoj. U nastavku će biti objašnjeno suvremeno roditeljstvo te temeljna uloga majke i oca.

3.1. Suvremeno roditeljstvo

U suvremenom roditeljstvu koristi se termin pozitivno roditeljstvo koje se definira kao roditeljski postupci koji se temelje na dobrobiti djeteta, a podrazumijeva njegovanje, osnaživanje i nenasilno vođenje, uz određivanje granica kako bi se ostvario maksimalni rast i razvoj djeteta. Navedeno shvaćanje pozitivnog roditeljstva temelji se na tome da dijete nije objekt, već socijalni subjekt u odgojnom procesu te se promiče poštivanje djeteta kao osobu s vlastitim sposobnostima i mogućnostima uz uvažavanje ponašanja i mišljenja obje strane, kako roditelja tako i djeteta (Pećnik, 2014). Biti kompetentan roditelj uključuje sposobnost prepoznavanja i cijenjenja djetetovih osobnih ciljeva i interesa te stvaranje prostora za njihovo izražavanje i ostvarenje unutar obiteljskog okruženja. To podrazumijeva uspostavljanje otvorenog i podržavajućeg odnosa u kojem se svi članovi obitelji osjećaju slobodno izražavati svoje stavove i ideje, a istovremeno poštuju granice i potrebe drugih. Prema riječima autorice Ljubetić (2012), kompetentan roditelj je onaj koji percipira sebe kao osobu koja ima kontrolu nad svojom roditeljskom ulogom i odnosom s djetetom te pritom doživljava osjećaj zadovoljstva i uspješnosti u svojoj roditeljskoj ulozi. Kompetentan roditelj također:

- posjeduje pedagoško-psihološka znanja o djeci i vještine kvalitetnog odgojnog djelovanja koje su primjerene sposobnostima i razvojnim mogućnostima djece
- prepoznaje, razumije i pravodobno odgovara na dječje potrebe
- poštuje i zagovara dječja prava
- djelovanje temelji na humanim vrijednostima
- autentično djeluje
- stalno uči i razvija se, samoprocjenjuje se, gradi i unapređuje odnose unutar i izvan obitelji
- uživa u roditeljskoj ulozi i siguran je u sebe.

Prema opisanom suvremenom razumijevanju roditeljstva i kompetentnog roditelja, definirana su temeljna načela roditeljstva koja se nazivaju četiri stupa roditeljstva u najboljem interesu djeteta, a odnose se na:

1. Brižno i njegujuće ponašanje – odnosi se na pravovremeno odgovaranje na djetetove potrebe za ljubavlju, toplinom, sigurnošću i pripadanjem. Temelj

predstavljaju emocionalni odnosi te pružanje emocionalne podrške. Redovito i dosljedno ispunjavanje djetetovih potreba predstavlja temelj za izgradnju čvrste, uravnotežene i emocionalne veze s roditeljima. Ovakva povezanost osigurava da emocionalne potrebe djeteta budu zadovoljene te da dijete doživi osjećaj ljubavi i prihvaćenosti (Pećnik, 2014).

2. Strukturu i vođenje – obuhvaća organizaciju prostora, vremena i usmjeravanje djetetovog ponašanja. Strukturiran prostor omogućuje djetetu osjećaj sigurnosti te je važno da se raspored stvari, unutar prostora, ne mijenja često jer to pruža djetetu osjećaj stabilnosti. Strukturirano vrijeme odnosi se na redoviti, ali fleksibilni raspored svakodnevnih obiteljskih aktivnosti. Rutina pomaže djetetu da se osjeća sigurno, ali je potrebno prilagoditi se njegovim trenutačnim potrebama. Usmjeravanje djetetovog ponašanja odnosi se na postavljanje granica između primjerenog i neprimjerenog ponašanja. Roditelji su primjer odgovarajućeg ponašanja kroz koje dijete uči moralne vrijednosti (Pećnik, 2014).
3. Uvažavanje ili priznavanje djeteta kao osobu – odnosi se na odgovaranje na potrebu i pravo djeteta da bude viđeno i poštovano kao individua. Važno je da roditelj posvećuje vrijeme i pažnju te pokazuje interes za dječje aktivnosti. Također, roditelj treba aktivno slušati dijete, nastojati razumjeti njegovo gledište i pomagati mu u izražavanju misli i osjećaja. Kada roditelj jasno pokazuje da mu je bitno čuti i razumjeti djetetove osjećaje i misli, dijete osjeća da je prihvaćeno i cijenjeno takvo kakvo jest. Uvažavanje djeteta kao osobe također znači poštovanje djetetovih granica i dopuštanje djetetu da donosi vlastite odluke. Uvažavanje djeteta kao ljudskog bića ne uključuje nužno ispunjavanje svih njegovih zahtjeva, već se temelji na prepoznavanju, prihvaćanju i razmatranju djetetovog subjektivnog doživljaja sebe i situacija u kojima se nalazi (Pećnik, 2014).
4. Osnaživanje djeteta – odnosi se na poticanje dječje autonomije. Temelj za razvoj dječje autonomije predstavlja roditeljska osjetljivost te otvorenost roditelja. Osnaživanje djeteta također uključuje roditeljsku zainteresiranost za djetetove ideje i sudjelovanje u zajedničkim aktivnostima. Roditelji također stvaraju prilike za učenje i iskustva djeteta, proširujući njegovo razumijevanje svijeta, odgovarajući na njegova pitanja i podržavajući njegovu igru. Umjesto upozorenja

i zabrinutosti, roditelji trebaju podupirati djetetove pokušaje riječima ohrabrenja i podrške. Važno je također razumjeti da razvoj djeteta nije uvijek linearni proces. Dijete može pokazivati potrebu za autonomijom u određenim trenucima, dok u drugima može tražiti veću bliskost i zaštitu roditelja (Pećnik, 2014).

Uz navedene značajke suvremenog roditeljstva, značajna promjena odnosi se na redefiniciju uloga koje očevi i majke preuzimaju u obiteljskom domu. U tradicionalnom shvaćanju, roditeljstvo se poistovjećivalo s majčinstvom. Majka je bila primarni skrbnik djeteta, a otac je imao ulogu pružanja materijalne i psihološke podrške majci. Prema suvremenom pristupu, roditeljstvo se odnosi na zajedničko djelovanje obaju roditelja u odgoju djece. Očevi i majke dijele odgovornost za brigu, skrb te odgoj djece. Navedeno omogućuje da oba roditelja aktivno sudjeluju u svim aspektima roditeljstva. Suvremeno društvo uvodi novi, odnosno dvohraniteljski model obitelji, gdje muškarac više nije jedini hranitelj, već mu se pridružuje i žena. Ovaj model pokazuje sve veći ulazak žena na tržište rada, uz podršku državnih politika koje pružaju usluge za odgoj i brigu o djeci. Također, s vremenom dolazi do ravnopravnije podjele kućanskih poslova u modernim obiteljima, gdje muškarci i žene ravnopravno dijele sve zadatke u domaćinstvu. Ovo ukazuje na slabljenje tradicionalnih obiteljskih vrijednosti i proces transformacije obitelji (Leutar, 2004). U nastavku bit će detaljnija objašnjenja uloga majke i uloga oca u odgoju djece.

3.2. Uloga majke

U tradicionalnom pristupu, majkom se smatra žena koja je začela, nosi dijete u utrobi te je darovala život tom djetetu. „Tradicionalno se majčinstvo vezuje uz brigu i podizanje djeteta u ozračju bezuvjetne ljubavi i to u izvedbi koja ispunjava društvena očekivanja.“ (Pernar, 2010: 256). Odnosno, takav pristup majčinstvu stvara emocionalni pritisak kod majke te može negativno utjecati na razvoj djeteta, a s time može narušiti kvalitetan odnos majke i djeteta. U suvremenom pristupu majčinstvo nema konkretnu definiciju zbog toga što je svaka majka drugačija i izvršava svoju ulogu na svoj specifičan način. Prema tome, uloga majke može se shvatiti kao subjektivan osjećaj koji predstavlja temelj osobnog zadovoljstva, razvoja te predstavlja jedinstveni osjećaj koji je drugačiji za svaku majku. No, ipak majčinstvo je definirano prema hrvatskom Obiteljskom zakonu. Obiteljski zakon (2023) navodi da se majkom djeteta smatra žena koja ga je rodila (članak 58.a). Nadalje,

članak 58., navodi da se majčinstvo može potvrditi prema sudskoj odluci, priznanjem ili presumpcijom majčinstva. Majkom djeteta se ujedno smatra žena koja je začela medicinski pomognutom oplodnjom (članak 81.) kao i žena koja je posvojila dijete (članak 180.).

Majka je prva osoba koja djetetu pruža ljubav. Već je prije navedeno da ljubav i emocionalne veze predstavljaju temelj za uspješne obiteljske odnose. Majčinska ljubav se manifestira kao prihvaćanje, razumijevanje, briga za svoje dijete, ali kao i autoritet. Odgojni osjećaji majke sastoje se od četiri komponente, a to su ljubav, osjećanje, dobrotu i strpljivost koje su međusobno povezane i usklađene te utječu na afektivni razvoj djeteta. Nadalje, uloga majke može se promatrati kroz sljedeće aspekte: osoba koja njeguje, hrani i odgaja, osoba koja socijalizira, osoba koja podučava kako se voli te osoba koja daruje život (Pašalić Kreso, 2004). Uz navedene uloge majke, ponajviše se ističe važnost majčine uključenosti u život djeteta. Majčina neuključenost u život djeteta, posebice u ranom djetinjstvu, može ostaviti trajne negativne posljedice na dijete. S obzirom na količinu uključenosti i/ili neuključenosti majke u odgoju djece, razvija se sigurna ili nesigurna privrženost. Privrženost se može definirati kao emocionalna veza između roditelja i djeteta koja se zasniva na interakciji i komunikaciji između majke i djeteta, a predstavlja temelj za emocionalni razvoj djeteta. Sigurnu privrženost karakterizira kvalitetna briga za dijete i adekvatno odgovaranje na dječje potrebe. Sigurnom privrženosti djeca razvijaju pozitivnu sliku o sebi i svijetu oko sebe. Negativna privrženost dijeli se na izbjegavajuću i anksioznu privrženost. Izbjegavajuća privrženost očituje se kroz zadovoljavanje fizičkih potreba djeteta, ali izbjegavanje uspostavljanja emocionalnih odnosa, a anksiozna privrženost odnosi se na povremeno ispunjavanje dječjih potreba od strane majke. Negativna privrženost ima posljedice na dječji razvoj poput negativne emocionalne povezanosti i nepovjerenja djeteta prema svijetu, nedostatka empatije, ovisnosti o drugima i slično.⁵

⁵ Buljan Flander, G. (2022., 9. listopada). *Temelj mentalnog zdravlja: Što znači sigurna, a što nesigurna privrženost djeteta roditeljima*. Pribavljeno 17. 4. 2024. s <https://gordana-buljan-flander.com/temelj-mentalnog-zdravlja-sto-znaci-sigurna-a-sto-nesigurna-privrzenost-djeteta-roditeljima/>

Majčina uloga je zahtjevna i nezamjenjiva, a njezin izostanak značajno ograničava maksimalni rast i razvoj djeteta. Ipak, uz majčinstvo neophodno je i očinstvo koje zajedno stvaraju integriranu cjelinu u djetetovom životu. U nastavku će biti objašnjena uloga oca i njezina temeljna obilježja.

3.3. Uloga oca

U tradicionalnom pristupu, uloga očeva bila je autoritet te neuključenost u odgajanje djece i obiteljski život. Temeljna uloga očeva bila je određivanje strukture obitelji. Otac se brinuo za financijsko i materijalno stanje obitelji. „Patrijarhalan otac uzdržavao je i prehranjivao svoju obitelj, brinuo za moral i ugled obitelji, provodio kućni red i disciplinu. Međutim, često je bio fizički ili emocionalno odsutan. Nekadašnjega oca–glavu obitelji, nepristupačnoga i krutoga danas bismo mogli nazvati emocionalno hladnim i nedostupnim.“ (Carpenter, 2002, prema Cvrtnjak i Miljević Riđički, 2015: 114). Nadalje, smatralo se da otac nije toliko potreban djetetu kao majka, što bi ostavljalo velike posljedice na dijete jer ne bi imalo figuru oca u obiteljskom domu. Suvremeni pristup obiteljskom okruženju naglašava da su djetetu podjednako važni i majka i otac (Bezinović i Smojver-Ažić, 2000, prema Ljubetić, 2007). U suvremenom društvu otac može, ali i ne mora biti biološki povezan s djetetom te se upravo zato definiranje očinstva smatra kompleksnom zadaćom. To se odnosi na razne oblike „kao otac-hranitelj obitelji, otac u obitelji dvostrukog hranitelja, rastavljeni očevi (koji mogu potpuno preuzeti brigu o djetetu, ili preuzeti zajedničku brigu s majkom, ili preuzeti samo brigu za uzdržavanje, ili se uopće ne brinu za dijete), izvanbračni očevi, očevi koji preuzimaju djelomičnu brigu za djecu iz prethodnog braka i potpunu brigu za djecu iz novog braka i djecu svoje nove partnerice, adolescentski očevi u braku i adolescentski očevi izvan braka s maloljetnicom, te očevi iz kohabitacijske trajne ili razvrgnute veze.“ (Čudina-Obradović i Obradović, 2006: 257). Prema navedenim oblicima očinstva, definirana su četiri osnovna tipa očeva:

1. Muškarci koji žive s maloljetnom djecom
2. Muškarci koji žive odvojeno od svoje maloljetne djece
3. Muškarci koji imaju odraslu ili samostalnu djecu
4. Muškarci koji su očevi postali ženidbom (Marsiglio, Amato i Day, 2000 prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Nadalje, u navedenim podjelama može se uočiti preklapanje triju aspekata: biološkog, hraniteljskog i odgojnog. Biološki očevi (genetski), ali i nebiološki (adaptivni) očevi mogu s djetetom živjeti u zajedničkom domaćinstvu ili odvojeno od djeteta, materijalno se brinuti ili ne brinuti za dijete, biti prisutni u odgoju djeteta ili biti neuključeni u odgoj. Očevi se dijele prema biološkom aspektu i aspektu uključenosti:

1. U odgoj uključeni biološki otac
2. U odgoj uključeni socijalni otac
3. U odgoj neuključen biološki otac
4. U odgoj neuključeni socijalni otac (Day, Lewis, O'Brien i Lamb, 2005 prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Drugim riječima, ključan je doživljaj oca o roditeljskoj ulozi i njegova uključenost u djetetov život. Autorica Pašalić Kreso (2004) naglašava da mladi očevi sebe promatraju u drugačijoj ulozi nego što su bili njihovi očevi:

- žele imati značajnu i kvalitetnu ulogu u životima svoje djece od najranijeg djetinjstva
- ne žele biti izostavljeni iz procesa odgoja svoje djece
- teže uspostavljanju otvorenijih i komunikativnijih odnosa sa svojom djecom u usporedbi s načinom na koji su njihovi očevi komunicirali s njima
- teže redefiniranju tradicionalne uloge oca kao autoritarne figure u obiteljskom kontekstu.

U odgoju djece, ključna je očeva uključenost koja ovisi o samom ocu, a bit će korisna „samo ako očevi to žele, ako to prihvaćaju kao dio svoje uloge, a ne kao nešto što im je nametnuto zbog nužnosti ili racionalnosti obiteljske organizacije.“ (Berdica, 2012: 41). Odnosno, sam doživljaj očeva o svojoj ulozi u djetetovom razvoju utjecat će na razinu njegove uključenosti. Iako u prvim mjesecima djetetova života ključnu ulogu ima majka, ne smije se zanemariti očeva uloga i uključenost. Očeva uloga je podijeljena u sljedećim segmentima obiteljske dinamike: kognitivne aktivnosti, emocionalne aktivnosti, vanjsko ponašanje, financijska i materijalna briga za dijete te pružanje emocionalne podrške majci. Prema tome, količina i uključenost očeva ovise o dobi djeteta:

- a) Dojenačka dob i rano djetinjstvo – već prije navedeno, u ovom periodu ključnu ulogu ima majka jer su aktivnosti usmjerene na preživljavanje djeteta koje su povezane s brigom majke. Očeva zainteresiranost u ovom periodu ponajviše utječe na razvoj djetetove inteligencije, kao i na sigurnu privrženost tijekom kasnijeg djetinjstva i adolescencije.
- b) Djeca starija od 30 mjeseci – razina očeve uključenosti, u usporedbi s majčinom, povećava se s dobi djeteta. Najveća uključenost očeva uočljiva je na prijelazu iz predškolske u školsku dob. Tijekom ovog perioda, otac se aktivno uključuje u aktivnosti kao što su upoznavanje djeteta sa sportom, razvoj motoričkih vještina te poticanje intelektualnih sposobnosti djeteta. Prema tome, u srednjem djetinjstvu očeva uključenost utječe na školski uspjeh, a u adolescenciji na razvoj prosocijalnog ponašanja i emocionalne stabilnosti djeteta (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Očinstvo je univerzalna uloga koja zahtijeva ne samo materijalnu podršku obitelji, već i emocionalnu potporu te razumijevanje prema djetetu, ali i prema majci. Nedostatkom očinske figure u obitelji, izostaje važan segment odgoja, ali i vrijednosti koje otac prenosi na dijete svojom ulogom. Na temelju toga, ključnu ulogu u održavanju kvalitetnih obiteljskih odnosa čini interakcija otac-dijete, majka-dijete te majka-otac iz čega proizlaze različiti roditeljski stilovi koji će biti objašnjeni u sljedećem poglavlju.

4. STILOVI RODITELJSTVA I ODGOJ DJECE

„Roditelji svojim riječima, stavovima i djelima posjeduju sposobnost blagoslivljanja ili proklinjanja identiteta svoje djece.“ (Craig Hill)⁶

Prema ukupnoj obiteljskoj klimi, obiteljskoj komunikaciji te interpersonalnim odnosima, svaka obitelj predstavlja drugačiju zajednicu. U strukturiranju skladnih odnosa unutar obitelji te stvaranju adekvatnog ozračja, temeljnu ulogu imaju roditelji, odnosno majka i otac, koji izvršavaju i/ili ne izvršavaju svoju ulogu te se ponašaju sukladno toj ulozi. S obzirom na to, u literaturi se govori o roditeljskim stilovima ili stilovima odgoja. „Roditeljski stil je emocionalno ozračje unutar kojeg se odvijaju sva međudjelovanja roditelja i djeteta.“ (Luketin, Sunko i Kokorić Tomašević, 2015: 13). Roditeljski stil definiran je različitim dimenzijama, ali ponajviše se ističu dvije dimenzije. Prva dimenzija se odnosi na pružanje djetetu emocionalne topline, ljubavi, podrške te omogućivanje djetetu da se osjeća prihvaćeno. Svi navedeni segmenti mogu se opisati kao roditeljska toplina koja se definira kao „manifestno ponašanje roditelja prema djetetu koje rezultira osjećajem ugone u prisutnosti roditelja i uključuje svjesnost djeteta da je prihvaćeno kao osoba.“ (Rollins i Thomas, 1979, prema Klarin, 2006: 25). Druga dimenzija usmjerena je na nadzor roditelja i zahtjeve roditelja prema djeci. Prilikom definiranja nadzora potrebno je istaknuti da se razlikuje nadzor ponašanja te psihološki nadzor. Nadzor ponašanja odnosi se na definiranje određenih granica i pravila u ponašanju djeteta, a kršenje granica manifestira se kažnjavanjem djeteta. Psihološki nadzor odnosi se na praćenje te kontroliranje djetetovih emocija, osjećaja, misli i slično. Navedeni oblici nadzora su nepoželjni i povezani su s asocijalnim ponašanjem djeteta, ako ih se pretjerano koristi. Za razvijanje kvalitetnog nadzora ključnu ulogu ima komunikacija između djeteta i roditelja koja je otvorena, podržavajuća i razumljiva djetetu (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Rohner (2004, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) navodi da se roditeljsko ponašanje odnosi na roditeljsko prihvaćanje i roditeljsko odbacivanje djece. Roditeljsko prihvaćanje može se definirati kao pružanje djetetu ljubavi i topline, a može se iskazivati

⁶ Hečimović, I. (2022., 4. svibnja). *Citati o roditeljima: 65 najljepših izreka o roditeljstvu. Novi Život*. Pribavljeno 30. 4. 2024. s <https://www.novizivot.net/citati-o-roditeljima/>

verbalno (pohvale, nježne riječi) ili tjelesno (zagrljaj, poljubac). Nasuprot tome, roditeljsko odbacivanje određuje se kao neprijateljstvo ili agresivnost, indiferentnost ili zanemarivanje te neidentificirano odbacivanje. Neprijateljstvo ili agresivnost izražava se kroz tjelesno kažnjavanje ili kroz verbalno omalovažavanje, dok indiferentnost ili zanemarivanje može biti izražena kao psihološka ili tjelesna nedostupnost roditelja, odnosno zapostavljanje vlastite roditeljske uloge. Neidentificirano odbacivanje odnosi se na subjektivan osjećaj djeteta da je neprihvaćeno i da nitko ne brine za njega. Roditeljsko prihvaćanje i/ili odbacivanje utječe na cjelokupnu razinu roditeljske topline kao i roditeljske kontrole. To se odnosi na količinu potpore, nježnosti i ohrabrivanja koju roditelji pružaju djetetu ili nasuprot tome na razinu neprijateljstva, postidivanja i odbacivanja djeteta. Također, utječe na nadzor i disciplinu, odnosno na kvalitetu kontrole nad djetetovim ponašanjem ili na nedostatak kontrole i nadzora nad njegovim postupcima i ponašanjem (Rohner, 2004 prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Na temelju navedene dvije dimenzije razvila se tipologija stilova roditeljstva. Postoji nekoliko različitih definiranih tipologija, ali se najčešće koristi tipologija koju je opisala Diana Baumrind (1967, prema Ljubetić, 2007), a navela je tri roditeljska stila: autoritarni, autoritativni i permisivni. Također, navodi da je roditeljska kontrola najznačajnija u definiranju roditeljske funkcije te je na temelju toga opisala navedena tri roditeljska stila. Za potrebe ovog rada, bit će upotrijebljena tipologija koju su autori Maccoby i Martin (1983, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) nadopunili. Oni su pojam roditeljski nadzor preimenovali u zahtjevnost te su uveli dimenziju topline u definiranju roditeljskih stilova. Kombinirajući navedene dvije dimenzije, opisali su četiri roditeljska stila: autoritarni, autoritativni, indiferentni i permisivni. U Tablici 1 prikazano je kako su četiri roditeljska stila povezana s dvije glavne dimenzije.

Tablica 1: Stilovi roditeljstva i dimenzije

	Toplina	Nadzor
Autoritarni stil	-	+
Autoritativni stil	+	+
Permisivni stil	+	-
Indiferentni stil	-	-

Izvor: Prilagođeno, prema Pašalić Kreso, A. (2004: 218). Koordinate obiteljskog odgoja.

Na stilove roditeljstva ponajviše utječu čimbenici koji su izravno povezani s roditeljima. Djetinjstvo roditelja može pozitivno i/ili negativno utjecati na njihovo kasnije ponašanje te na kvalitetu odgojnih postupaka. Presudna su iskustva koja su roditelji stekli tijekom svog djetinjstva u odnosu sa svojim roditeljima. Posebno su važna rana iskustva s majkom i ocem, koja mogu uvelike odrediti kvalitetu njihovog roditeljstva. Takva iskustva pružaju dobru osnovu za njihovo roditeljstvo kada i sami postanu roditelji. S druge strane, roditelji koji su doživjeli negativna iskustva tijekom vlastitog odrastanja često će primjenjivati ista na svoju vlastitu djecu. Istraživanja su dokazala da roditelji koji zlostavljaju svoju djecu i sami su tijekom odrastanja bili zlostavljeni ili zanemareni (Miljević-Ridički, 1995; Ajduković, 2001; Spatz Widom, 1989; Renfrew, 1997, prema Ljubetić, 2007). Iskustvo roditelja u djetinjstvu razvija njihovu osobnost. Osobnost se smatra temeljnim čimbenikom koji utječe na doživljaj i kvalitetu roditeljstva. Osobnost roditelja koje onemogućuju adekvatno roditeljsko djelovanje često se javljaju kod roditelja koji pate od duševnih bolesti, depresije ili su stalno u stanju anksioznosti. Takvi roditelji mogu imati poteškoće u pružanju emocionalne podrške djeci, što može negativno utjecati na njihov razvoj. Međutim, čak i roditelji koji nemaju psihička oboljenja mogu negativno utjecati na razvoj djeteta ako se previše fokusiraju na svoje potrebe i želje, zanemarujući pritom

potrebe svoje djece. Ovi roditelji mogu biti emocionalno nedostupni ili nesposobni prepoznati i pravovremeno odgovoriti na emocionalne potrebe djeteta (Ljubetić, 2007).

U nastavku će biti objašnjena četiri roditeljska stila te kako različiti čimbenici utječu na svaki od tih stilova.

4.1. Autoritarni stil

Autoritarni stil se još naziva autokratski te kruti-strogi stil (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Autoritarni stil definira se kao prisutnost niske razine topline, ali visoke razine kontrole djeteta. Odnosno, to je roditeljski stil kojeg karakteriziraju roditelji koji imaju velika očekivanja od svoje djece te ih kontroliraju, a djetetu ne nude dovoljno emocionalne podrške i ljubavi. Roditeljsko ponašanje, roditelja koji koriste autoritarni stil, definira se kao neprihvatljivo i hladno. U autoritarnom stilu pronalaze se značajke patrijarhalne obitelji, odnosno dijete ne može izraziti svoje misli, osjećaje, prijedloge i slično zbog autoritarnog vladanja roditelja (Rosić, 1998). Roditelji donose odluke za svoje dijete te im je glavni odgojni cilj učenje samodiscipline i poslušnosti. Pred djecu postavljaju granice i pravila bez dodatnog objašnjavanja i obrazloženja djetetu. Ako dijete ne prihvati i ne poštuje njihove granice i pravila, dolazi do kažnjavanja djeteta ili prisiljavanja djeteta na njihove zahtjeve prijetnjom. U obiteljskom domu vlada hladna atmosfera i grubi odnosi, a obiteljska komunikacija ne postoji ili je iznimno loša jer su prisutna dva monologa, odnosno monolog djeteta i monolog roditelja koji se ne susreću (Pernar, 2010). Autoritarni odgojni stil povezan je s roditeljskim obrazovanjem, odnosno s nižim obrazovnim statusom roditelja. Sukladno s time, roditelji nižeg stupnja obrazovanja imaju manju mogućnost pristupa informacijama i resursima vezano za suvremeni odgoj djece. Niži obrazovni stupanj povezan je s manjim ekonomskim mogućnostima koje rezultiraju financijskim problemima te roditelji imaju strogi način odgoja zbog osobne borbe za egzistenciju. Nadalje, roditelji nižeg obrazovnog statusa često su i sami odgajani u autoritarnom okruženju te navedene odgojne metode prenose na vlastitu djecu (Čudina-Obradović i Obradović, 1998). Djetinjstvo roditelja je važan čimbenik koji utječe na odabir roditeljskih stilova, što može rezultirati primjenom autoritarnog stila roditeljstva. Iskustva koja roditelji steknu tijekom svog djetinjstva oblikuju njihove stavove i pristupe prema vlastitoj djeci. Djeca koja su odgajana

autoritarnim stilom, u obiteljskom domu su mirna i poslušna, ali izvan obiteljskog doma pojavljuju se problemi u ponašanju. „To su obično djeca koja maltretiraju vršnjake i mlađe od sebe, kvare igru ili na bilo koji način s vremenom postaju odgojni, pa i socijalni problem. U takvom domu dijete će odrasti u jednu nesamostalnu, ovisnu i nezadovoljnu ličnost.“ (Rosić, 2005: 128). Identificiranje nedostataka autoritarnog stila stvara osnovu za analizu drugih roditeljskih stilova, poput autoritativnog koji ima pozitivan učinak na rast i razvoj djece, a objašnjen je u nastavku.

4.2. Autoritativni stil

Autoritativni stil još se naziva demokratski ili dosljedan stil. Za razliku od autoritarnog stila, njegove temeljne karakteristike su visoka dimenzija kontrole, ali i visoka razina topline. Autoritativni stil opisuje se kao roditeljski stil koji ima najuspješniji pristup u razvoju djece (Ljubetić, 2007). Roditelji postavljaju djeci jasne zahtjeve, nadziru njihov razvoj, ali istovremeno osiguravaju veliku razinu ljubavi i podrške. „Ovaj stil razvija se uz izražene pozitivne čimbenike prilagodbe roditelja na roditeljstvo, kao što su kompetentnost roditelja, podrška obitelji i bližnjih te zrelost i stabilnost roditelja.“ (Palavra, 2024: 7). Osnovne odgojne svrhe su razvoj djetetove kreativnosti i znatiželje, sreća djeteta u obiteljskom domu te razvoj unutarnje motivacije i samostalnosti djeteta. Roditelji postavljaju granice i pravila koja su djeci jasna te ih dodatno objašnjavaju te dopuštaju da djeca samostalno donose odluke s obzirom na njihove potrebe i razvojne mogućnosti. U autoritativnom stilu, za razliku od autoritarnog, roditelji prihvaćaju i potiču djecu na izražavanje vlastitih stavova, mišljenja i osjećaja, a dijete smatraju individuum i socijalnim subjektom kojeg se treba poštivati i ozbiljno shvaćati (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Ovakav stil karakteriziraju demokratski odnosi koji se temelje na međusobnoj komunikaciji, razumijevanju te prihvaćanju svakog člana obitelji. Takvim roditeljima temeljni postupak je osobni primjer u odgoju djeteta, odnosno roditelji pokazuju djetetu što je ispravno i prihvatljivo na temelju vlastitog ponašanja. Autoritativni stil oblikovan je društvenim čimbenicima, poput obrazovanja. Istraživanja su pokazala da roditelji većeg obrazovnog stupnja koriste autoritativni stil (Lacković-Grgin, 1974, 1977, 1982; Maccoby, 1992, prema Čudina-Obradović i Obradović, 1998). Navedeno omogućuje roditeljima da posjeduju neophodna pedagoško-psihološka znanja o djeci i vještine odgojnog djelovanja primjerene sposobnostima i razvojnoj dobi djeteta,

što pozitivno utječe na razvoj djece. Viši obrazovni stupanj roditelja povezan je s boljom pripremljenošću djece za školu, roditelji omogućuju poticajno okruženje koje potiče razvoj intelektualnih sposobnosti djeteta te omogućuju djetetu da razvija vještine kritičkog razmišljanja i razvija sposobnosti samostalnog rješavanja problema (Čudina-Obradović i Obradović, 1998). Odnosno, djeca koja su odgajana autoritativnim stilom imaju visoko samopouzdanje, samosvjesna su, imaju razvijenu samokontrolu te su spontana i slobodno izražavaju svoje emocije i mišljenja. Navedeno omogućuje najbolje rezultate u odgoju djece, što se razlikuje od nedostatka granica i nedostatka emocionalne podrške u indiferentnom stilu koji je objašnjen u nastavku.

4.3. Indiferentni stil

Suprotnost autoritativnom stilu, koji naglašava važnost postizanja ravnoteže između topline i kontrole, jest indiferentni stil koji se još naziva zanemarujući ili nezainteresirani stil. Njega karakterizira niska dimenzija topline i niska dimenzija kontrole. Drugim riječima, roditelji pred djecu postavljaju male zahtjeve te nemaju nadzor nad njima (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Roditelji su nezainteresirani za odgoj djece te pred njih ne postavljaju odgojne ciljeve jer brigu za dijete prebacuju na druge te smatraju da oni nisu zaduženi za tu ulogu. Prema tome, ovakvi roditelji emocionalno i fizički odbacuju svoje dijete te nemaju dovoljno vremena i snage za brigu o njima. Roditelji s djecom uopće ne postavljaju granice i pravila, ne potiču djecu na izražavanje osjećaja i misli te nisu upućeni u djetetove slobodne aktivnosti, s kim se druže i gdje se nalaze, odnosno nisu uključeni u život djeteta. Neuključenost roditelja može se definirati i kao oblik zlostavljanja djece koji je usmjeren na zanemarivanje djeteta i njegovih potreba. Zanemarivanje negativno utječe na cjelokupni rast i razvoj djeteta, a posebno na socio-emocionalni razvoj (Berk, 2015). Čimbenik koji utječe na navedeni stil roditelja jest osobnost. Roditelj zanemaruje dječje potrebe kako bi ispunio vlastite. Na primjer, roditelji koji su usredotočeni na vlastitu karijeru ili osobne interese mogu provoditi malo vremena s djecom, što može rezultirati emocionalnom udaljenošću i nedostatkom podrške koja je djeci potrebna za kvalitetan socio-emocionalni razvoj. Takav pristup može dovesti do osjećaja zapostavljenosti i nesigurnosti kod djece, što može negativno utjecati na njihovo samopouzdanje i sposobnost stvaranja zdravih odnosa s drugima (Ljubetić, 2007). Čimbenik koji ponajviše utječe na indiferentni stil roditeljstva jest socioekonomski status

i zaposlenost roditelja. Roditelji s nižim socioekonomskim statusom, suočeni s brojnim izazovima, poput financijskih problema i preopterećenosti poslom, često koriste indiferentni stil zbog nedostatka vremena i energije za brigu o djetetu. Zbog navedenih teškoća, roditelji mogu zanemarivati djetetove potrebe i usmjeravati se na preživljavanje, umjesto na pružanje emocionalne podrške i kontrole. Djeca koja su zanemarena često imaju problema u izražavanju vlastitih emocija te uspostavljanju kvalitetnih međuljudskih odnosa zbog nedostatka emocionalne podrške. Nadalje, problemi u emocionalnom razvoju uočavaju se na temelju različitih oblika neprihvatljivog ponašanja. Poteškoće u školi su također jedne od posljedica roditeljskog zanemarivanja djece. Nedostatak potpore i ohrabririvanja u obiteljskom domu može utjecati na školski uspjeh djece, što se može uočiti u lošim ocjenama, nedostatku motivacije za učenje ili delinkventnim ponašanjima (Luketin, Sunko i Kokorić Tomašević, 2015). Iako indiferentni stil roditeljstva karakterizira niska dimenzija kontrole i emocionalne podrške, permisivni stil također karakterizira niska dimenzija kontrole, ali se razlikuje po visokoj dimenziji topline i podrške. Dok indiferentni stil rezultira zanemarivanjem i emocionalnim distanciranjem, permisivni stil pruža visoku razinu emocionalne podrške, no često bez jasnih granica i pravila. U nastavku detaljnije će biti objašnjene temeljne značajke permisivnog stila roditeljstva.

4.4. Permisivni stil

Permisivni stil, u literaturi se još naziva prepopustljiv stil (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Već prije navedeno, njega karakterizira visoka dimenzija topline, ali niska dimenzija kontrole. Odnosno, roditelji pred djecu postavljaju male zahtjeve i slabo provode nadzor, ali im pružaju veliku razinu topline i emocionalne podrške (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Roditelji uspostavljaju malo ili nimalo granica i pravila u odgoju te dopuštaju da djeca samostalno donose odluke iako djeca još nisu spremna i kompetentna za to. Sukladno s time, odgojni ciljevi nisu im jasno definirani te nemaju velika očekivanja od vlastite djece. Roditelji ovakvog stila zadovoljavaju svaki djetetov zahtjev, što nije poželjno jer prevelika sloboda djeteta rezultira nemogućnošću stjecanja pravila i normi ponašanja te može izazvati nesigurnost (Berk, 2015). Osobnost roditelja također značajno utječe na permisivni stil. Roditelji koji su prirodno skloni biti popustljivi i tolerantni često će se koristiti permisivnim stilom. Nadalje, obrazovanje ima važnu

ulogu u oblikovanju permisivnog stila. Roditelji s višim obrazovnim statusom često imaju bolju sposobnost razumijevanja potreba i razvojnih faza djece, što može dovesti do stvaranja fleksibilnijeg i podržavajućeg okruženja koje karakterizira permisivni stil. Takva sposobnost može rezultirati u pristupu koji naglašava emocionalnu podršku i samostalnost djeteta, dok je manje usmjeren na disciplinu. Djeca permisivnih roditelja često su nesigurna i impulzivna, a navedeno se očituje u niskoj samokontroli. Djeca se ne snalaze u granicama i pravilima s kojima se u kasnijoj životnoj dobi susreću zbog nedostatka odgovornosti i strukture u njihovom odgoju. Problem u socio-emocionalnom razvoju također se izražava kroz neprimjerena ponašanja, posebice agresivnosti, kada im se prestanu ispunjavati njihove želje i potrebe (Luketin, Sunko i Kokorić Tomašević, 2015).

5. ZAKLJUČAK

Roditeljstvo je složen proces koji zahtijeva kontinuiranu prilagodbu roditelja na razne društvene i individualne čimbenike. Prilagodba roditelja značajno ovisi o njihovoj emocionalnoj zrelosti, psihološkom stanju, osobnosti i dobi roditelja. Suvremeno društvo obilježavaju konstantne promjene u normama i vrijednostima te su roditelji suočeni s različitim društvenim čimbenicima koji utječu na njihove odgojne stilove i metode. Četiri roditeljska stila određuju roditeljski pristup odgoju, ali i utječu na cjelokupni rast i razvoj djeteta. Društveni čimbenici poput socioekonomskog statusa, obrazovanja roditelja, osobnosti i djetinjstva roditelja utječu na stilove roditeljstva.

Autoritativni stil roditeljstva karakterizira postavljanje jasnih granica uz pružanje emocionalne topline i razumijevanja te je povezan s pozitivnim ishodima u razvoju djeteta. Navedeni stil češće primjenjuju roditelji s višim socioekonomskim statusom i višim stupnjem obrazovanja jer posjeduju određena znanja o dječjim potrebama i njihovom razvoju. S druge strane, roditelji s nižim socioekonomskim statusom često koriste indiferentni stil zbog brojnih izazova, poput financijskih problema. Također, imaju manji pristup obrazovanju i resursima. Nedostatak obrazovanja i/ili informacija o odgoju djeteta može rezultirati primjenom autoritarnog roditeljskog stila. Osobna iskustva iz djetinjstva te osobnost roditelja također predstavljaju temeljnu ulogu u oblikovanju roditeljskih stilova i njihovog ponašanja.

Prema navedenome, društveni čimbenici imaju važnu ulogu u oblikovanju stilova roditeljstva. Razumijevanje tih utjecaja predstavlja temelj za prilagodbu odgojnih strategija specifičnim potrebama svake obitelji. Svjesnost roditelja o utjecaju društvenih čimbenika može značajno unaprijediti kvalitetu roditeljstva i doprinijeti cjelokupnom razvoju djeteta. Pri tome, temeljnu ulogu ima i podrška zajednice te pristup obrazovnim i socijalnim resursima koji su neophodni za osnaživanje roditelja. Samo zajedničkim djelovanjem moguće je izgraditi podržavajuću okolinu koja omogućuje djeci da ostvare svoj maksimalni potencijal.

6. LITERATURA

1. Berdica, J. (2015). *Očevi i djeca: socio-etički ogled. Pravna zaštita prava na (zajedničku) roditeljsku skrb*. Pravni fakultet u Osijeku.
2. Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
3. Bognar, L. i Matijević, M. (2005). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Brajša-Žganec, A., Lopižić, J. i Penezić, Z. (2014). *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*. Zagreb: Naklada Slap.
5. Cvrtnjak, I. i Miljević Riđički, R. (2015). *Očevi nekad i danas. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 61(1), 113-119.
6. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing.
7. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2003). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, 10(1), 45-68.
8. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (1998). Utjecaji socio-ekonomskoga položaja obitelji na bračne, obiteljske i socijalizacijske procese. *Revija za sociologiju*, 29(1-2), 27-47.
9. Haralambos, M. i Holborn, M. (2002). *Sociologija – Teme i perspektive*. Zagreb: Golden Marketing.
10. Jurčević Lozančić, A. (2011). Redefiniranje odgojne uloge obitelji. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 13(4), 122-150.
11. Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Zadar: Naklada Slap.
12. Lacković-Grgin, K. (2011). Doživljaj i praksa roditeljstva u različitim životnim razdobljima. *Društvena istraživanja-Časopis za opća društvena pitanja*, 20(114), 1063-1083.
13. Leutar, Z. (2004). Žena između svijeta rada i obitelji. *Društvena istraživanja*, 13(6 (74)), 1159-1177.
14. Luketin D., Sunko E. i Kokorić Tomašević, J. (2015). *Roditeljstvo je dvosmjernan odnos: priručnik za bolji odnos s djetetom*. Split: Liga za prevenciju ovisnosti.
15. Ljubetić, M. (2012). *Nosi li dobre roditelje rođa?!: odgovorno roditeljstvo za kompetentno dijete*. Zagreb: Profil.
16. Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.

17. Milas Vdović, V. (2019). *Socioekonomski status roditelja i odnosi u obitelji* (Diplomski rad). Filozofski fakultet, Rijeka, Sveučilište u Rijeci.
18. Milić Babić, M. (2019). Socijalna podrška i roditeljstvo. *Socijalne teme*, 1(6), 13-26.
19. Obiteljski zakon (2023). Narodne novine, 156/23. Pribavljeno 10. 5. 2024. s <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>
20. Palavra, V. (2024). *Čimbenici povezani s prilagodbom budućih roditelja na roditeljstvo* (Završni rad). Učiteljski fakultet, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu.
21. Pantley, E. (2002). *Savršeno roditeljstvo: ABC odgoja djeteta*. Zagreb: Mozaik knjiga.
22. Pašalić Kreso, A. (2004). *Koordinate obiteljskog odgoja*. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu.
23. Pećnik, N. (2014). Suvremeno roditeljstvo i njegova društvena podrška. U: B. Starc (Ur.), *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece s teškoćama u razvoju* (str. 13-16; 93-96). Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
24. Pernar, M. (2010). Roditeljstvo. *Medicina Fluminensis*, 46(3), 255-260.
25. Polić, M. (1997). *Čovjek – odgoj – svijet: mala filozofijskoodgojna razložba*. Zagreb: Kruzak.
26. Rosić, V. (2005). *Odgoj, obitelj, škola. Mala enciklopedija odgoja*. Rijeka: Žagar.
27. Rosić, V. i Zloković, J. (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Rijeka: Graftrade.
28. Rosić, V. (1998). *Obiteljska pedagogija*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
29. Stevanović, M. (2000). *Obiteljska pedagogija*. Varaždinske toplice: Tonimir.
30. Vukasović, A. (2001). *Pedagogija*. Zagreb: Hrvatski katolički zbor „MI“.
31. Vukasović, A. (1995). *Pedagogija*. Zagreb: Hrvatski katolički zbor „MI“.
32. Vukasović, A. (1994). Obnova obitelji – temelj hrvatskog napretka. *Revija za socijalnu politiku*, 1(4), 365-374.
33. Vuletić, S., Mikšić, Š., Juranić, B. i Kopunović Legetin, S. (2015). Utjecaj rizičnih i zaštitnih obiteljskih, društvenih i crkvenih čimbenika na rast i razvoj djece. *Medicinski vjesnik*, 47(1-2), 57-70.